

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**АЛГОРИТМ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ
СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ПРИ ВИЯВЛЕННІ
ТА ДОКУМЕНТУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВOPУШЕНЬ ІЗ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ
ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО
БУДІВНИЦТВА**

Методичні рекомендації

Колектив авторів

Дніпро
2022

*Рекомендовано науково-методичною
радою Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 19.05.2022 №9)*

Рецензенти:

Пиріг І.В. – д.ю.н., професор, професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки ФПФОДР ДДУВС.

Петраш П.А. – оперуповноважений 4-го відділу (протидії організованим злочинним групам в органах державної влади) УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України, майор поліції.

А 45 Алгоритм дій працівників підрозділів стратегічних розслідувань при виявленні та документуванні кримінальних правопорушень із самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва: метод. рекомендації; кол. авт. Дніпро: ДДУВС, 2022. 60 с.

Надано кримінально-правову кваліфікацію та алгоритм дій працівників підрозділів стратегічних розслідувань Національної поліції щодо виявлення та розслідування окремих видів злочинів у сфері самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, учинених організованими групами і злочинними організаціями.

Для працівників підрозділів стратегічних розслідувань Національної поліції, курсантів та викладачів ЗВО МВС.

Колектив авторів:

Санакоев Д.Б. – к.ю.н., доцент, завідувач кафедри фінансових та стратегічних розслідувань ННІП ПФПНП ДДУВС, підполковник поліції;

Некlesa О.В. – викладач кафедри фінансових та стратегічних розслідувань ННІП ПФПНП ДДУВС, старший лейтенант поліції;

Юр'єв Д.С. – викладач кафедри фінансових та стратегічних розслідувань ННІП ПФПНП ДДУВС, підполковник поліції;

Єфімов В.В. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри фінансових та стратегічних розслідувань ННІП ПФПНП ДДУВС, підполковник поліції;

Сидорова Е.О. – к.ю.н., доцент, заступник директора навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції ДДУВС;

Паршин Ю.І. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансових та стратегічних розслідувань ННІП ПФПНП ДДУВС;

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ 1. АЛГОРИТМ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ТА ДОКУМЕНТУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ІЗ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА	5
1.1. Кваліфікація самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва (ст. 197-1 КК України)	5
1.2. Алгоритм дій при виявленні та документуванні кримінальних правопорушень із самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва (ст. 197-1 КК України)	27
ВИСНОВОК	35
ДОДАТКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

ВСТУП

Самовільне зайняття земельної ділянки, а також будівництво на такій ділянці є досить поширеним видом кримінального правопорушення проти власності за вчинення якого шостим розділом Кримінального кодексу України передбачена кримінальна відповідальність (ст. 197-1 КК України).

Раніше, ще у 2007 році з метою вдосконалення системи державного управління земельними ресурсами, контролю за їх використанням та охороною, Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки» (далі – Закон). Метою внесення змін до чинного Кримінального кодексу України стало посилення відповідальності за порушення земельного законодавства як на території населеного пункту так і за його межами, оскільки ефективність застосування санкцій за самовільне зайняття земельної ділянки, передбачених лише Кодексом України про адміністративні правопорушення, була низькою, а цей вид правопорушення набував все більшого поширення, оскільки особа розуміла, що за самовільне будівництво або зайняття ділянки землі понесе адміністративне стягнення у вигляді штрафу, оскільки іншої відповідальності не було передбачено.

Реально вплинути на таку негативну тенденцію лише адміністративними заходами реагування було неможливо. Адміністративна відповідальність, яка передбачена сьогодні ст. 53-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, також, не зупиняє правопорушників від протиправних дій, адже сума штрафу є недостатньо економічно обґрунтованою для сьогодення та доступною для суб'єктів правопорушення.

Провідним аспектом Закону стало встановлення кримінальної відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки, тобто за будь-які дії особи, які свідчать про фактичне використання земельної ділянки до виникнення права власності чи права користування нею, а саме – до встановлення її меж у натурі (на місцевості), одержання документа, що посвідчує право на неї, та до його державної реєстрації, якщо це завдало значної шкоди державі, підприємствам, установам або окремим громадянам.

Отже, в умовах земельної реформи, метою якої є запуск обігу землі сільськогосподарського призначення в Україні, існує необхідність посиленого контролю з боку правоохоронних органів за законністю набуття права власності на земельні ділянки, права користування такими ділянками та законності припинення таких прав, адже фіксується збільшення випадків незаконного використання земельних ділянок без правовстановлюючих документів, а також випадки захоплення земель, які перебувають у власності державних підприємств, юридичних та фізичних осіб.

РОЗДІЛ 1. АЛГОРИТМ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ТА ДОКУМЕНТУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ІЗ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

1.1. Кваліфікація самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва (ст. 197-1 КК України)

1. У ст. 197-1 КК України передбачено відповідальність за два самостійні злочини, що пов'язані між собою самовільно зайнятою земельною ділянкою (ч. 1, 3). Відповідальність за їх вчинення обтяжують кваліфікуючі ознаки, вказані, відповідно, у частинах 2 і 4 цієї статті.

Основним безпосереднім об'єктом вказаних злочинів є право власності на землю (право землекористування)

обов'язковим додатковим об'єктом - управлінські відносини у земельній сфері

а факультативними додатковими об'єктами - зокрема, правомірна діяльність державних і самоврядних органів у сфері земельних та архітектурно-будівельних відносин, встановлений порядок охорони і використання надр

Крім цього, обов'язковим додатковим об'єктом злочину, передбаченого ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України, є порядок будівництва будівель чи споруд. Вказаний порядок мав би визнаватись основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України, якби у цій статті фігурувало лише самовільне будівництво не в зв'язку із самовільним зайняттям земельної ділянки. Проте чинна редакція ст. 197-1 КК України наголошує на тому, що ключовим є самовільне зайняття земельної ділянки. Самовільне будівництво нерозривно пов'язане з порушенням прав на землю і свідчить про більшу небезпеку діяння, караного за ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України: особа, яка його вчиняє, ставить себе на місце власника

(землекористувача), реалізуючи право останнього на забудову земельної ділянки.

Предметом злочинів,
передбачених ст. 197-1, є

земельна ділянка як найбільш деталізована частина різних категорій земель. Це - частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами (ч. 1 ст. 79 ЗК).

Земельна ділянка може бути подільною і неподільною (ст. 88 ЗК України, ст. 377 ЦК України). Юридичними ознаками земельної ділянки визнаються: 1) її виокремлення в аспекті землевпорядкування за місцем розташування та розміром площі у складі однієї з категорій земельного фонду; 2) визначення правового титулу належності земельної ділянки конкретній особі та закріплення прав останньої щодо неї.

Право власності на земельну ділянку у відповідних межах поширюється і на інші об'єкти, зокрема, водні об'єкти і ліси (ст. 79 ЗК України). У зв'язку з цим випадки, наприклад, самовільного зайняття земель, зайнятих деревами і чагарниками, або озер, водосховищ чи інших водних об'єктів мають визнаватись самовільним зайняттям земель, відповідно, лісгосподарського призначення (ст. 55 ЗК України) або водного фонду (ст. 58 ЗК України) і за наявності підстав кваліфікуватись за відповідною частиною ст. 197-1 КК України. Предметом злочинів, передбачених цією статтею, можуть бути земельні ділянки будь-якої категорії, на які землі поділяються за основним цільовим призначенням (див. коментар до ст. 239-1 КК України), у тому числі земельні ділянки, які входять до земель запасу. Тобто земельна ділянка, яку самовільно займають чи/та на якій здійснюється самовільне будівництво, може бути вільною і ніким не використовуватись. При цьому належність самовільно зайнятої земельної ділянки до земель зі специфічним правовим режимом (наприклад, особливо цінних земель) визнається кваліфікуючою ознакою (ч. 2 ст. 197-1 КК України).

За ч. 1 ст. 197-1 КК України не може кваліфікуватись самовільне зайняття декількох земельних ділянок (їх частин), належних різним власникам (законним володільцям), якщо кожному з них окремо завдано шкоду, недостатню для визнання самовільного зайняття земельної ділянки злочином, хоч у сукупності розмір цієї шкоди є достатнім для інкримінування ч. 1 ст. 197-1 КК України. Адже остання «прив'язує» земельну ділянку як предмет передбаченого нею злочину до конкретного потерпілого (її власника чи законного володільця)

Самовільне зайняття земельної ділянки має місце й у випадку, коли власник (законний володілець) земельної ділянки у супереч ст. 91 і ст. 96 ЗК України змінює межі, приєднуючи частину суміжних земель до своєї ділянки. Щоправда, у такій ситуації особа займає не земельну ділянку, як цього прямо (формально) вимагає кримінальний закон, а лише її частину. Взагалі ж використання в тексті ст. 197-1 КК України терміна «земельна ділянка», як і «прив'язування» земельної ділянки до конкретного потерпілого – власника (законного володільця), ставить питання, однозначні відповіді на які не може дати ні доктрина кримінального, ні доктрина земельного права

Земельне законодавство (зокрема, ч. 3 ст. 2 ЗК України) чітко розрізняє такі об'єкти земельних відносин, як земельна ділянка, з одного боку, та право на земельну частку (пай), з другого. Ототожнювати право на земельну частку (пай) із правом на частку в спільній частковій власності на земельну ділянку (ст. 87 ЗК України) немає підстав, адже суб'єкти права на пай не мають можливості володіти, користуватися та розпоряджатися ні тією земельною ділянкою, що припадає на їхню частку, ні (разом) всім масивом земель, переданих свого часу в колективну власність. Земельна частка (пай) – це оцінена в грошовому вираженні та визначена в умовних кадастрових гектарах частина переданих у колективну власність сільськогосподарських угідь недержавного сільськогосподарського підприємства, яка визначає рівновелику частку участі члена підприємства в земельному пайовому фонді господарства і може бути в установленому законодавством порядку витребувана в натурі (на місцевості) у самостійну земельну ділянку.

Не дивлячись на те, що у ст. 197-1 КК України предметом злочину визнається лише земельна ділянка, у відповідних рішеннях судів нерідко можна зустріти формулювання «самовільне зайняття не витребуваних земельних часток (паїв)». Таке ігнорування особливостей законодавчого описання складу розглядуваного злочину можна пояснити тим, що, незважаючи на відсутність належного нормативного підґрунтя, широкого розповсюдження в Україні набула практика укладання договорів оренди не лише земельних ділянок, а й земельних часток (паїв). Хоч такі договори не

відповідають і не можуть відповідати вимогам до договору оренди земельної ділянки (остання ще не перебуває у власності орендодавця), вони використовуються для створення видимості законності землекористування сільськогосподарських підприємств, що утворилися на місці ліквідованих КСП. Більше того: законодавець певним чином легітимізував відповідні відносини, передбачивши, серед іншого, їхню трансформацію у «класичну» оренду після виділення земельної частки (паю) на місцевості (абз. 1 п. 8 розділу X «Перехідні положення» ЗК України, абз. 2 розділу IX «Перехідні положення» Закону України «Про оренду землі»). Проте навіть з урахуванням того, що в назвах і змісті зазначених договорів вказується на «земельну частку (пай)», факт самовільного зайняття відповідних орендованих земельних масивів слід розцінювати як самовільне зайняття «земельної ділянки», а не «земельної частки (паю)», що дає змогу за наявності підстав інкримінувати ст. 197-1 КК України. Адже фактично тут йдеться про «звичайну» оренду земельних ділянок, коли, враховуючи наявність схем поділу земель колективної власності, практично кожен суб'єкт права на земельну частку (пай) знає, яка ділянка належатиме йому. Водночас вести мову про самовільне зайняття земельної частки (пая) у цьому разі з юридичної точки зору не зовсім коректно, бо, на відміну від земельної ділянки, поняття «земельна частка (пай)» означає не конкретну частину земної поверхні, а лише право вимагати в майбутньому виділення в натурі (на місцевості) земельної ділянки.

Щодо потерпілого від злочину, то ним у розглядуваній ситуації (тобто до моменту виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)) слід визнавати не державу, до якої після ліквідації КСП (або іншого суб'єкта права колективної власності) з урахуванням положень закону переходить право власності на земельну ділянку колишньої колективної власності, а орендарів земельного масиву, поділеного на земельні частки (паї).

Згадані в ч 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України будівлі і споруди мають визнаватись знаряддями вчинення злочину, передбаченого цією кримінально-правовою нормою. Такий висновок впливає з: а) історичного тлумачення кримінального закону (порівняння формулювань, закріплених у ст. 199 КК України 1960 р. з ст. 197-1 чинного КК України); б) визначення основного безпосереднього об'єкта вказаного злочину; в) безпідставності віднесення до цього об'єкта зазначених матеріальних утворень, збудованих на самовільно зайнятій земельній ділянці. До зробленого висновку схиляє й одне з правил відмежування знарядь і засобів вчинення злочину від предмета злочину, яке полягає в тому, що предмет злочину вказує на охоронювані кримінальним законом відносини, а також характеризується злочинним впливом на нього у

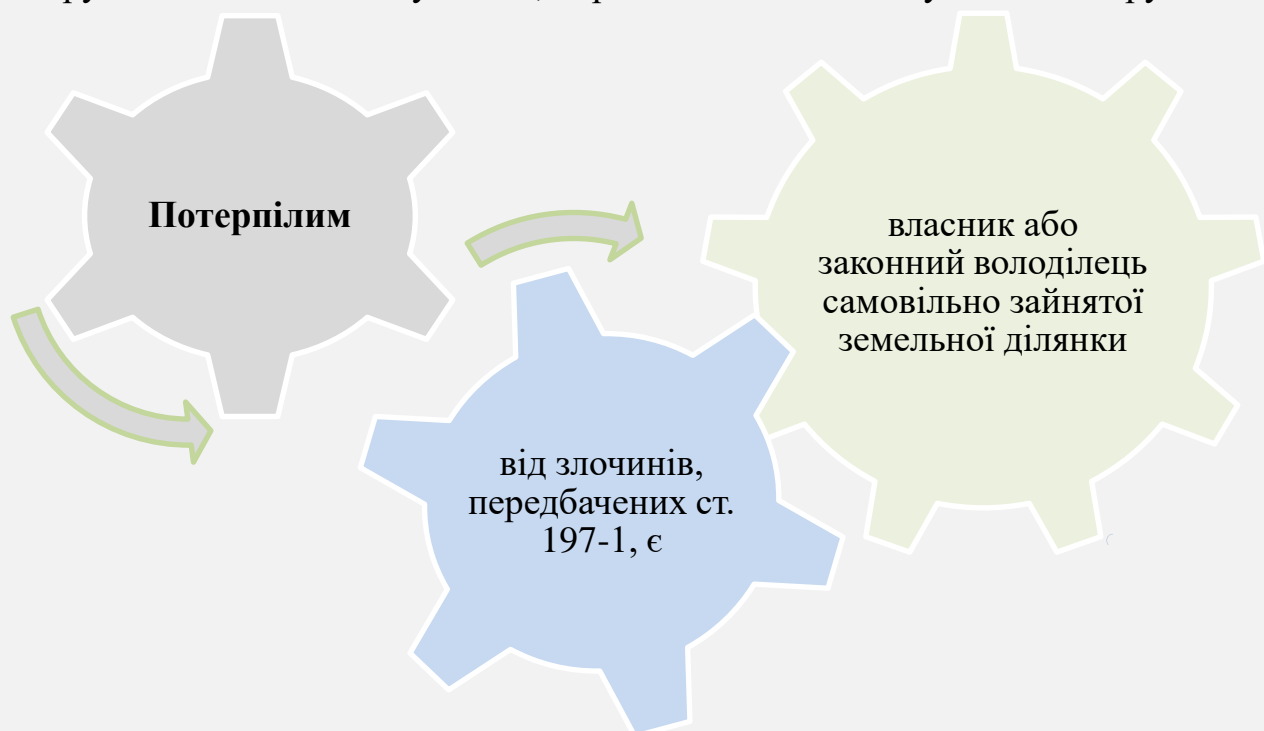
вигляді діяння в той час, як знаряддя і засоби, навпаки, характеризують дії злочинця і не перебувають у взаємозв'язку з охоронюваними КК України відносинами.

Під **будівлею** слід розуміти об'єкт будівництва, призначений для постійного або тимчасового перебування людей із захистом їх від впливу несприятливих атмосферних умов (житловий, дачний або садовий будинок, літня кухня тощо). **Споруда** – це об'ємна, площинна або лінійна наземна, надземна чи підземна будівельна система (інженерно – будівельний об'єкт), що не належить до будівель (у вказаному розумінні) і що складається з несучих та в окремих випадках з огорожувальних конструкцій і призначена для виконання виробничих процесів різних видів, зберігання матеріалів, виробів, устаткування, розміщення рослин або тварин, для тимчасового перебування людей, пересування людей та вантажів тощо (наприклад, цех, склад, сарай, гараж, погріб, колодязь, вигрібна яма, вбиральня, хлів, майстерня, котельня, бойлерна, трансформаторна підстанція, міст, тунель). До споруд варто відносити також технологічні вежі, інженерні споруди, призначені для транспортування газу, промислові газопроводи, автозаправні станції, дамби, пірси, свердловини. Для кваліфікації за частинами 3 і 4 ст. 197-1 не має значення, яке призначення має самовільно збудована будівля або споруда – житлово-цивільне, комунальне, промислове тощо.

Якщо раніше (до моменту набрання чинності Законом «Про внесення змін до деяких законів України щодо благоустрою населених пунктів» від 17.05.2012) малі архітектурні форми (далі – МАФи) визнавалися невеликими спорудами, то на сьогодні вони вважаються лише елементами декоративного чи іншого оснащення об'єкта благоустрою. Тому розміщення МАФу на

самовільно зайнятій земельній ділянці не створює підстав кваліфікувати як будівництво споруди на самовільно зайнятій земельній ділянці. До МАФів слід відносити альтанки, павільйони, вуличні лавки, сходи, обладнання дитячих ігрових майданчиків, огорожі, ворота, меморіальні споруди, рекламні та інформаційні стенди тощо. Водночас із положень регулятивного законодавства випливає, що споруда є об'єктом будівництва, а тимчасова споруда (наприклад, призначена для здійснення підприємницької діяльності) – спорудою. Тому будівництво на самовільно зайнятій земельній ділянці будь-якої тимчасової споруди має кваліфікуватись не за ч. 1 (ч. 2), а за ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України. Інший підхід означав би обмежувальне тлумачення закону – як кримінального, так і регулятивного. Підвищену суспільну небезпеку, однак, становлять (мають становити) випадки будівництва на самовільно зайнятій земельній ділянці лише тих об'єктів, які значно ускладнюють (порівняно зі звичайним самовільним зайняттям земельної ділянки) реалізацію власником (законним володільцем) земельної ділянки свого права, а також свідчать про те, що винний умисно наділяє себе повноваженнями власника, розпоряджається ділянкою на свій розсуд, використовуючи надане лише власнику (землекористувачу) право на спорудження житлових будинків, виробничих та інших будівель і споруд.

У ЗК України та інших нормативно-правових актах, що регулюють земельні відносини, використовується термін «землекористувач», а не «законний володільць». Коло суб'єктів права власності на землю закріплено в ст. 80 ЗК України і ст. 37 ЦК України. Для кваліфікації за ст. 197-1 КК України

не має значення те, що власник може не мати наміру чи змоги використовувати належну йому земельну ділянку.

До **законних володільців** належать землекористувачі. Це, зокрема: особи, які мають право постійного користування земельними ділянками; орендарі земельних ділянок; особи, які використовують чужі земельні ділянки для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) або для будови (суперфіцій); концесіонери. Права землекористувачів (за винятком права відчужувати земельну ділянку, передавати її в оренду, заставу, спадщину, а також якщо інше не передбачене законом або договором) збігаються з правами власників земельних ділянок (статті 90, 91 ЗК України).

Зайняття земельної ділянки може полягати у різноманітних діях, у тому числі в експлуатації земельної ділянки у значенні вилучення її корисних властивостей. Йдеться про: огороження ділянки; виставлення охорони, що перешкоджає власнику земельної ділянки чи землекористувачеві здійснювати свої права на землю; оброблення земельної ділянки з подальшим вирощуванням на ній сільськогосподарських культур і збиранням урожаю; підготовку до проведення будівельних робіт; видобування корисних копалин; розміщення контейнерів чи вагончиків для проживання, товарів, техніки і будівельних матеріалів; будівництво дороги тощо.

Для наявності самовільного зайняття земельної ділянки достатньо заволодіння нею без правових на те підстав, тобто особа може фактично її не використовувати. Проте незаконне використання чужої земельної ділянки (наприклад, проїзд транспортним засобом, складування сміття, стоянка автомобіля без мети зведення гаража, самовільне сінокосіння), не поєднане з фактичним заволодінням цією ділянкою (інакше кажучи, без встановлення

«панування» над нею), не повинне визнаватись самовільним зайняттям земельної ділянки і в передбачених законом випадках тягне за собою адміністративну відповідальність (наприклад, статті 104, 141 КУпАП) – якщо у вчиненому немає ознак складу іншого злочину (зокрема, проти довкілля). Подібні дії, на відміну від самовільного зайняття земельної ділянки, не супроводжуються індивідуалізацією об'єкта посягання; для правопорушника основним є отримання корисних властивостей цього об'єкта, а не заволодіння ним.

Правочин, наявність якого виключає інкримінування ст. 197-1 КК України, може стосуватись не лише земельної ділянки, а й прав на неї. До інших правочинів, що породжують виникнення права на земельну ділянку, можуть бути віднесені договори: довічного утримання; про поділ, перерозподіл, об'єднання нерухомого майна; про право власності на спільну земельну ділянку подружжя; про придбання земельної ділянки з прилюдних

торгів; про іпотеку; про переуступку частки у праві власності на земельну ділянку тощо.

Законодавець не в змозі перерахувати у відповідному легальному визначенні всі можливі випадки, коли зайняття земельної ділянки не повинне вважатись самовільним. Цим і пояснюється використання в ст. 1 Закону «Про державний контроль за використанням та охороною земель» формулювання «за винятком дій, які відповідно до закону є правомірними». До таких «інших дій», однак, мають відноситись нетипові (рідкісні) способи набуття прав на землю (на кшталт договірною користування земельною ділянкою, що в спільній частковій власності, проведення на підставі угоди із власником землі або за погодженням із землекористувачем розвідувальних робіт). Набуття ж прав на землю на підставі придбання житлових будинків, будівель або споруд є одним із найбільш розповсюджених способів набуття відповідних прав.

Не повинне розцінюватись як самовільне зайняття земельної ділянки, зокрема:

1) використання земельної ділянки тією особою, яка, хоч і не має поки що належного правовстановлюючого документа, однак одержала земельну ділянку у власність або користування на підставі рішення органу виконавчої влади (органу місцевого самоврядування), набула права на земельну ділянку на підставі цивільно-правової правочину (наприклад, міни, дарування, довічного утримання) чи в порядку прийняття спадщини;

2) зайняття земельної ділянки за наявності підтвердженого волевиявлення сторін щодо вчинення правочину, яким засвідчується перехід прав на земельну ділянку від попереднього власника чи землекористувача до особи, яка заволодіває землею, навіть якщо це волевиявлення не було відображено в належній формі.

Наприклад, зайняття земельної ділянки за наявності підписаного договору оренди земельної ділянки, який не містить всіх істотних умов або необхідних доповнень, не слід визнавати самовільним. Адже в цьому разі (як і в інших подібних випадках неналежного оформлення правочинів щодо земельної ділянки) волевиявлення сторін щодо укладення договору оренди землі мало місце. Так само не можна розцінювати як самовільне зайняття земельної ділянки заволодіння земельними ділянками, вказаними у підпунктах «а» та «б» п. 15 Перехідних положень ЗК України і придбаними під час дії мораторію на їх відчуження. Хоч правочини про придбання відповідних земельних ділянок, вчинені під час дії мораторію на такі дії, не можуть визнаватись юридичними фактами, що посвідчують виникнення права власності на земельні ділянки у відповідних суб'єктів, волевиявлення сторін щодо вчинення правочину мало місце;

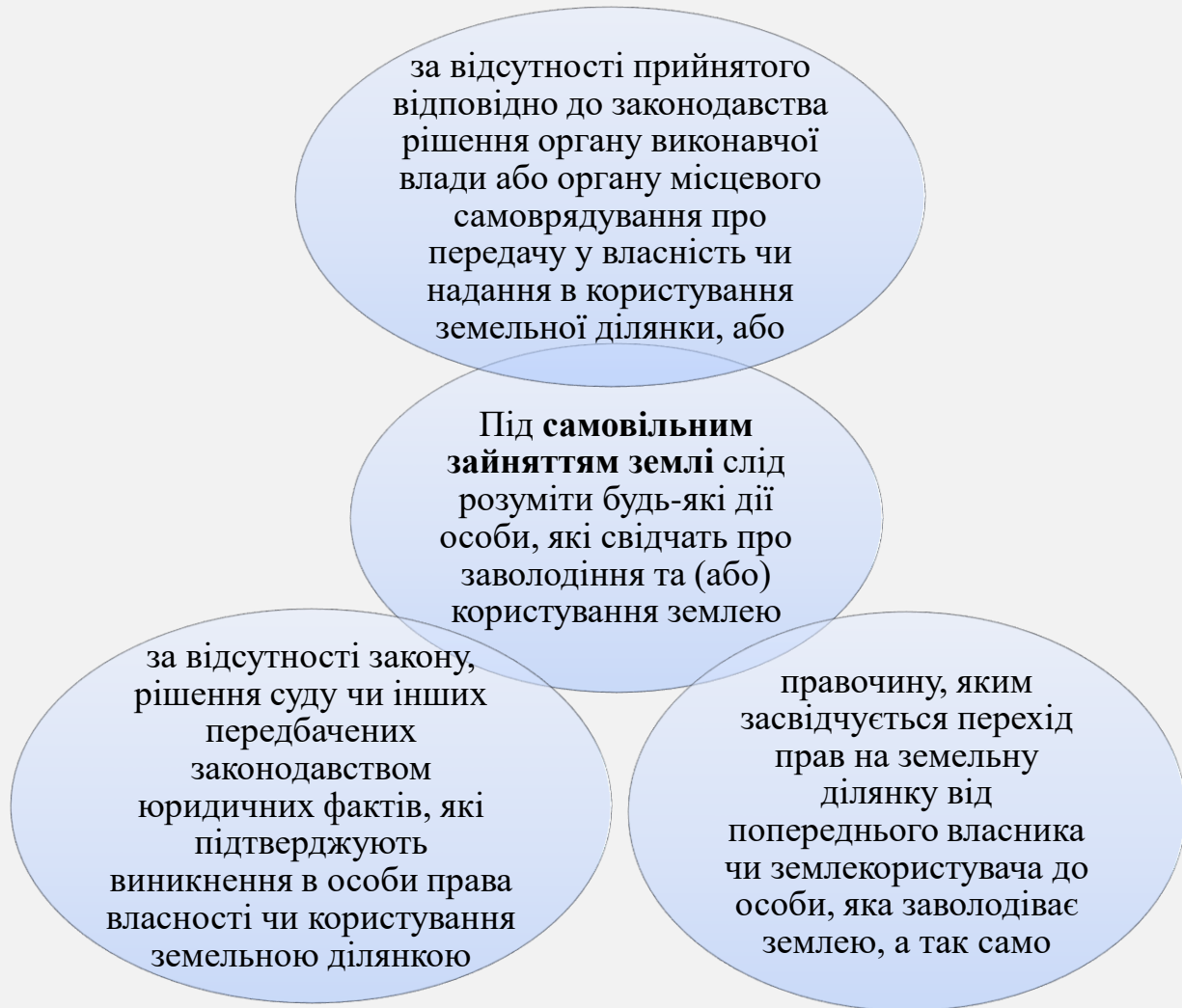
3) користування земельною ділянкою за наявності інших (крім рішення уповноваженого органу про передачу земельної ділянки у власність або надання її в користування (оренду) та правочину щодо земельної ділянки) правових підстав (зокрема, статті 88, 97, 120 ЗК України). Так, у ч. 1 ст. 100 ЗК України вказано на чотири підстави встановлення земельного сервітуту – договір, закон, заповіт та рішення суду. Це означає, що рішення суду та закон (поряд із рішенням компетентних органів і правочинами) також є підставами для виникнення права землекористування. І таке землекористування, будучи правомірним, не слід визнавати самовільним зайняттям земельної ділянки;

4) використання земельної ділянки юридичною особою після зміни організаційно-правової форми цієї юридичної особи, якщо земельна ділянка використовується нею на підставі документа, який посвідчує право на земельну ділянку, виданого юридичній особі до її реорганізації;

5) добросовісне користування земельною ділянкою, коли особа, здійснюючи без законних підстав обробку та присвоєння корисних властивостей земельної ділянки, вважає своє землекористування правомірним. При цьому в особи немає документів, які засвідчували б наявність у неї прав на земельну ділянку, а межі останньої склалися у процесі здійснюваного землекористування, і їх ніхто не оспорує – ані суміжні землекористувачі, ані власники земельних ділянок, ані треті особи (інститут набувальної давності);

б) реалізація особою земельного права, що виникло до набрання чинності ЗК України, згідно з яким особа не має такого права.

Водночас у законодавчому визначенні поняття самовільного зайняття земельної ділянки йдеться про рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування саме про передачу земельної ділянки у власність або надання її в користування (оренду). Тому якщо використання земельної ділянки здійснюється за наявності будь-яких інших рішень зазначених органів (наприклад, надання дозволу на розробку проекту відведення земельної ділянки, про погодження місця розташування об'єкта), то вказані дії (за наявності підстав) можуть розцінюватись як самовільне зайняття земельної ділянки. Наприклад, дозвільні документи на право торгівлі надають суб'єкту господарювання право на здійснення підприємницької діяльності на певній земельній ділянці, однак не надають права на таку земельну ділянку. У зв'язку з цим розміщення МАФу для здійснення підприємницької діяльності за відсутності правовстановлюючих документів на землю, на якій вона розміщена може розцінюватись як самовільне зайняття земельної ділянки.

Самовільне зайняття земельної ділянки *без кваліфікуючих ознак* визнається **закінченим злочином** із моменту, коли особа фактично заволоділа земельною ділянкою або розпочала протиправну експлуатацію (освоєння), завдавши цим власнику земельної ділянки або їй законному володільцю значної шкоди (матеріальний склад). Тому помилковим буде визнавати лише замахом на вказаний злочин (а не закінченим злочином) поведінку, наприклад, тієї особи, яка заволодівши земельною ділянкою і виконавши підготовчі роботи, не встигла засіяти сільськогосподарськими культурами відповідну земельну ділянку і, тим більше, зібрати урожай.

Подальше невиконання обов'язку повернути самовільно зайняту земельну ділянку її власнику чи законному власнику, що ґрунтується на земельному законодавстві (а не кримінальному законі), не охоплюється складом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК України. Тому немає підстав визнавати самовільне зайняття земельної ділянки триваючим злочином.

Поняття **значної шкоди** розкривається у примітці до ст. 197-1 КК України.

Громадянин В самовільно зайняв земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в с. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське, чим завдано значної шкоди її власнику – Державі в особі Департаменту КВЗВРРПНМ КМР.

Разом із тим, під час обстеження зазначених земельних ділянок встановлено, що вони суцільно зайняті посівами технічної сільськогосподарської культури – озимою пшеницею, за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування, та за відсутності вчиненого правочину щодо вказаних земельних ділянок.

Відповідно до ст.ст. 125, 126 Земельного кодексу України право власності, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав, яка проводиться відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» самовільним зайняттям земельної ділянки є будь-які дії, що свідчать про фактичне використання земельної ділянки за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду), або за відсутності вчиненого правочину щодо такої земельної ділянки, за винятком дій, які відповідно до закону є правомірними.

Враховуючи викладене вбачається, що гр. В самовільно зайняв земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське, чим завдав значної шкоди її власнику – Державі в особі Департаменту комунальної власності, земельних відносин та реєстрації речових прав на нерухоме майно Кам'янської міської ради.

Гр. В повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК України.

Згідно з відповідною Методикою на порядок обчислення шкоди, заподіяної самовільним зайняттям земельної ділянки, впливають такі фактори, як: місцезнаходження земельної ділянки; категорія земель; площа самовільно зайнятої земельної ділянки; середньорічний дохід, який можна отримати від використання земель за цільовим призначенням. Із погляду застосування ч. 1 ст. 197-1 КК України до шкоди, заподіяної власнику земельної ділянки або землекористувачеві, можуть включатись й інші складові, зокрема: а) збитки, пов'язані із знищенням або пошкодженням зелених насаджень або руйнуванням будівель чи споруд (наприклад, гідротехнічних), які знаходились на самовільно зайнятій земельній ділянці; б) витрати, які особа мусить понести для відновлення: свого порушеного права на земельну ділянку (скажімо, проведення геодезичних робіт із відновлення межових знаків, витрати, пов'язані зі сплатою судового збору); в) якості земельної ділянки як об'єкта права власності чи користування (зокрема, оранка, внесення добрив, проведення рекультивації порушених земель). Зазначений (витратний) спосіб визначення розміру шкоди, заподіяної самовільним зайняттям земельної ділянки, ґрунтується на ст. 22 ЦК України.

Витрати на знесення будівель і споруд, які збудовані (будуються) на самовільно зайнятих земельних ділянках, не повинні враховуватись у визначенні розміру заподіяної шкоди при інкримінуванні ч. 1 ст. 197-1 КК України. Адже вказана шкода власникові земельної ділянки чи землекористувачеві є результатом не самовільного зайняття земельної ділянки, а самовільного будівництва на такій ділянці – самостійного злочину, виділеного в окремий склад (ч. 3 ст. 197-1 КК України). Зі змісту цієї норми не випливає, що злочином визнається самовільне будівництво будівлі (споруди) за умови, що самовільне зайняття земельної ділянки заподіяло значну шкоду. Вказівка в ч. 3 ст. 197-1 КК України на земельну ділянку, «зазначену у частині першій цієї статті», означає лише, що самовільно зайнята земельна ділянка як місце самовільного будівництва не належить до числа земель з особливим правовим режимом, перерахованих у ч. 2 ст. 197-1 КК України.

Аналіз положень регулятивного законодавства дозволяє стверджувати, що під будівництвом у ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України слід розуміти нове будівництво, реконструкцію, реставрацію і капітальний ремонт об'єктів будівництва. Поняття будівництва охоплює комплекс проектно-пошукових дослідницьких і підготовчих робіт, власне будівельних робіт, робіт з монтажу обладнання, а так само допоміжних робіт.

Громадянин П, маючи умисел на самовільне будівництво будівлі на самовільно зайнятій земельній ділянці, діючи всупереч вимогам ст.ст. 112, 116-126 Земельного кодексу України, що регламентують набуття і реалізацію права на землю, не маючи рішень органів державної влади чи органів місцевого самоврядування про передачу їй у власність чи надання у користування земельної ділянки, та в порушення ст. ст. 29, 34, 36, Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», ст. 4 Закону України «Про архітектурну діяльність», з залученням невстановлених осіб, без відповідного документу, який дає право виконувати будівельні роботи, без документу, який посвідчує право власності або користування земельною ділянкою для будівництва, без отримання містобудівних умов та обмежень забудови земельної ділянки, а також належно розробленої та затвердженої проектної документації, здійснив самовільне будівництво капітальної будівлі невизначеного призначення за адресою: м. Дніпро, вул. Миколи Лисенка, 49А біля будинку №64 по вул. Миколи Лисенка в м. Дніпро навпроти магазину «Малинка» на самовільно зайнятій земельній ділянці, площею 0,0030 га., яка належить територіальній громаді в особі Дніпровської міської ради.

Гр. П повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 197-1 КК України.

З'ясовуючи поняття **самовільності** будівництва, слід мати на увазі, що згідно з ч. 1 ст. 376 ЦК України самочинним визнається будівництво, яке було здійснене за однієї з таких обставин: 1) на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети; 2) без належного дозволу чи належно затвердженого проекту; 3) із істотними порушеннями будівельних норм і правил. Вимоги ЦК України у цій частині поширюються як на власників земельних ділянок і землекористувачів, так і на осіб, які не мають юридично оформлених титулів на земельні ділянки. Зі змісту ч. 3 ст. 197-1 КК України випливає, що поняття кримінально караного самовільного будівництва має специфіку, яка полягає в його поєднанні із самовільним зайняттям земельної ділянки.

Особи, які здійснили самовільне зайняття ділянки, згідно з чинним законодавством у жодному випадку не можуть отримати дозвіл на виконання будівельних робіт на ній, оскільки в них немає підстав для отримання правостановлюючих документів на земельну ділянку. Через це в ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України не було необхідності наголошувати на самовільності будівництва – будівництво на самовільно зайнятій земельній ділянці в будь-якому разі вважається самовільним.

Вчинення інших дій, передбачених ч. 1 ст. 376 ЦК України (будівництво без належного дозволу чи затвердженого проекту або з істотними порушеннями будівельних норм і правил, але на відведеній земельній ділянці), утворює склад адміністративного проступку (ст. 97 КУпАП) або злочину (ст. 356 КК України).

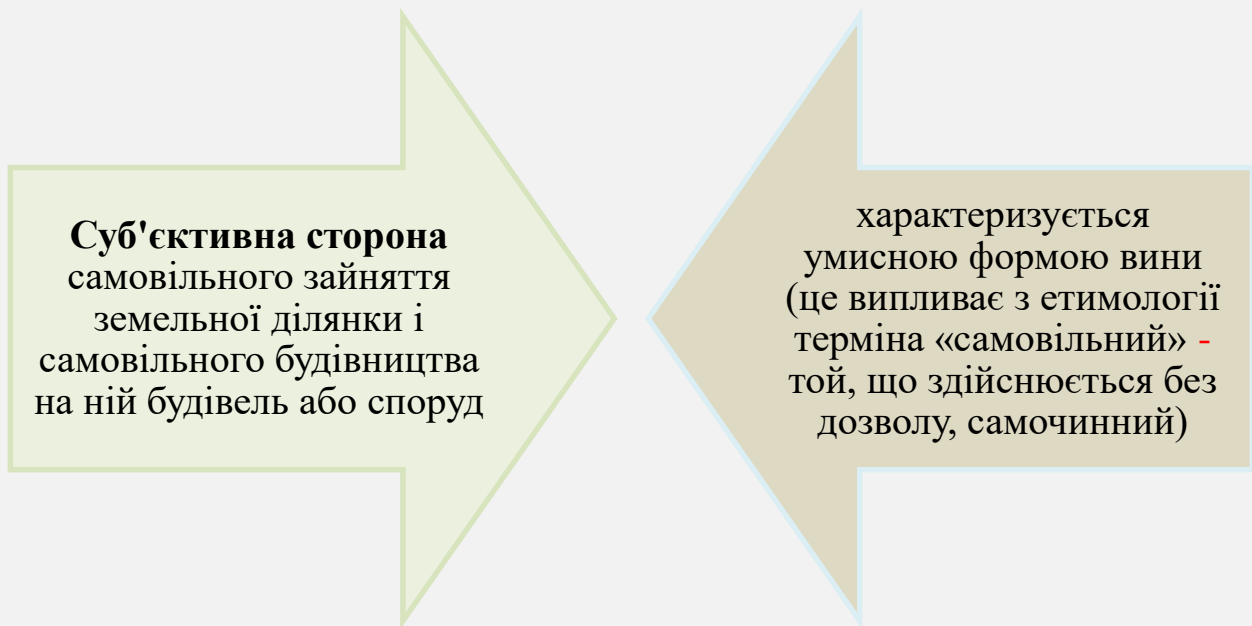
Факт самовільного зайняття земельної ділянки, яке передувало самовільному будівництву, може бути встановлений: 1) вироком суду, яким особа одночасно визнається винною у вчиненні двох злочинів – самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва на ній будівлі чи споруди; 2) вироком суду, яким особу раніше було засуджено за ч. 1 (ч. 2 ст. 197-1 КК України, ухвалою суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності за злочин, передбачений цією кримінально-правовою нормою, або постановою посадової особи органу земельних ресурсів про накладення адміністративного стягнення за ст. 53-1 КУпАП.

Злочин, передбачений ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України, визнається закінченим не з моменту зведення готової будівлі або споруди, а з початку ведення будівельних робіт на самовільно зайнятій земельній ділянці (формальний склад). Регулятивне законодавство до підготовчих робіт відносить, зокрема, роботи з підготовки земельної ділянки, влаштування огороження будівельного майданчика та знесення будівель і споруд, порушення елементів благоустрою в межах відведеної земельної ділянки, вишукувальні роботи, улаштування під'їзних шляхів, складування будівельних матеріалів, підведення тимчасових інженерних мереж.

Якщо користування самовільно зайнятою земельною ділянкою набуло вигляду самовільного будівництва на ній будівлі чи споруди, то дії особи треба кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 ст. 197-1 КК України і ч. 3 цієї статті (або ч. 2 ст. 197-1 КК України і ч. 4 ст. 197-1 КК України), оскільки в цій ситуації має місце реальна сукупність злочинів, утворена вчиненими в різний час діяннями, передбаченими різними частинами однієї статті Особливої частини КК України.

Особа усвідомлює відсутність у неї права на конкретну земельну ділянку (права здійснювати будівельні роботи), однак бажає її зайняти (збудувати на ній будівлю або споруду), розуміючи, що цим самим вона порушує права на землю. **Суб'єктивна сторона злочину**, передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК України, може набувати вигляду і *непрямого умислу*, коли особа свідомо припускає настання значної шкоди власнику земельної ділянки або її законному володільцю. *Умислом особи*, винної у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 197-1 КК України, має охоплюватись належність самовільно зайнятої земельної ділянки до вказаних у цій нормі земель із

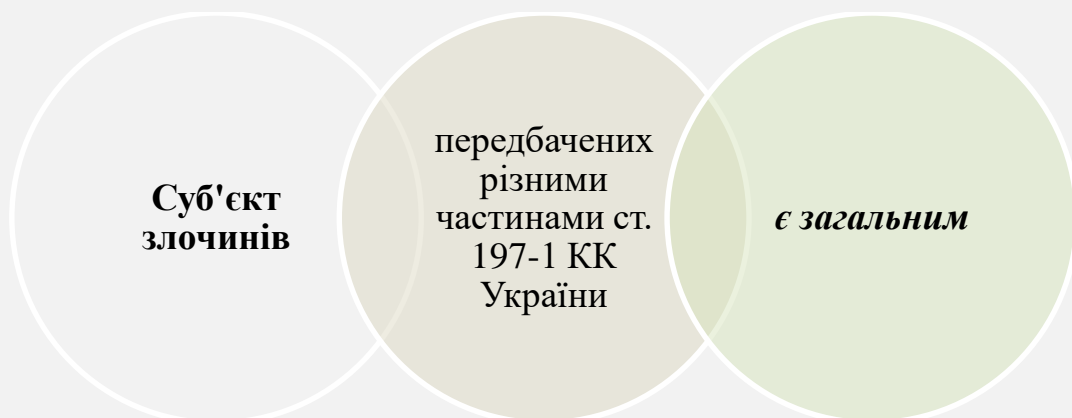
особливим правовим режимом. Інколи усвідомити таку належність складно. Передусім це стосується особливо цінних земель.

У разі здійснення самовільного будівництва тим, хто не здійснював самовільне зайняття земельної ділянки – місце будівництва будівлі чи споруди, умисел винної особи повинен включати усвідомлення того, що земельна ділянка є самовільно зайнятою.

Помилка особи щодо справжніх меж того чи іншого землеволодіння має виключати відповідальність за ст. 197-1 КК України *через відсутність умислу*.

Мотив і мета не впливають на кваліфікацію самовільного зайняття земельної ділянки і самовільного будівництва, однак можуть бути враховані при індивідуалізації покарання.

Буквальне тлумачення ч. 3 ст. 197-1 КК України дозволяє стверджувати, що самовільне будівництво певного об'єкта на самовільно зайнятій земельній ділянці має визнаватись злочином і у випадку, коли воно здійснюється тим, хто не займав самовільно відповідну земельну ділянку. Наприклад, як злочин, передбачений ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України, можуть кваліфікуватись дії будівельників, котрих особа, яка самовільно зайняла земельну ділянку, найняла для будівництва на ній споруди. Ситуація, однак, позбавлена однозначності. Адже норма, передбачена ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України, передусім покликана охороняти право на землю, а не встановлений порядок будівництва будівель і споруд. За такого розуміння основного безпосереднього об'єкта злочину відповідальність за його вчинення повинна нести лише та особа, яка здійснила самовільне зайняття земельної ділянки. Якщо ж самовільне будівництво на самовільно зайнятій земельній ділянці проводиться іншою особою, то її дії посягають на інший об'єкт кримінально-правової охорони – встановлений порядок будівництва будівель і споруд на земельній ділянці. У цьому разі особа має нести лише адміністративну відповідальність (ст. 97 КУпАП) або (за наявності підстав) – кримінальну відповідальність за самоуправство (ст. 356 КК України).

Якщо самовільне зайняття земельної ділянки вчиняється службовою особою з використанням свого службового становища (повноважень), то її дії за наявності підстав потребують додаткової кваліфікації за нормами розділу XVII Особливої частини КК України. У цьому разі вбачається різнооб'єктна ідеальна сукупність злочинів. Застереження за наявності підстав» зроблене, зокрема, через те, що шкода, заподіяна самовільним зайняттям земельної ділянки, не повинна одночасно враховуватись при інкримінуванні і ст. 197-1 КК України, і норми Кримінального кодексу про відповідний злочин у сфері службової діяльності. Адже при такій кваліфікації особі двічі інкримінуватиметься одна й та сама ознака, що буде порушувати принцип недопустимості подвійного інкримінування (ч. 1 ст. 61 Конституції України, ч. 3 ст. 2 КК України).

Кваліфікуючими ознаками самовільного зайняття земельної ділянки (ч. 2 ст. 197-1 КК України) є вчинення цього злочину:

- 1) особою, раніше судимою за злочин, передбачений ст. 197-1 КК України;
- 2) групою осіб (див. ст. 28 КК України);
- 3) щодо земельних ділянок особливо цінних земель, земель в охоронних зонах, зонах санітарної охорони, санітарно-захисних зонах чи зонах особливого режиму використання земель.

Громадянин Б, маючи умисел на самовільне зайняття земельної ділянки, діючи всупереч вимогам ст.ст. 112, 116-126 Земельного кодексу України, що регламентують набуття і реалізацію права на землю, не маючи рішень органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про передачу йому у власність чи надання у користування земельної ділянки, та в порушення вимог п.1.12 глави 1 розділу V Правил безпеки систем газопостачання, затверджених Наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості № 285 від 15.05.2015 року, згідно якого «З метою забезпечення безпечних умов експлуатації та виключення можливості пошкодження газорозподільної системи вздовж її траси в межах охоронної зони шириною 2 метри з обох боків від зовнішньої стінки газопроводу в плані не допускаються: обмеження доступу обслуговуючого персоналу у світлу пору доби, а при аварійній ситуації – цілодобово; складування матеріалів і устаткування, ведення земляних та будівельно-монтажних робіт, садіння дерев, улаштування стоянок автотранспорту, гаражів та інших споруд, у тому числі тимчасових», зайняв земельну ділянку (розмістивши одноповерхову споруду – металевий контейнер), розміром 2,07x1,3x2,3 метри, площею 2,691 м², яка знаходиться на ділянці біля будівлями підприємства «Укрсплав» та б автоколоною автоцеху ПАТ «ПГЗК» по вул. Північнопромислова у м. Дніпро Дніпропетровської області, під якою розташований підземний розподільчий газопровід високого тиску діаметром 273мм та відноситься до земель в охоронній зоні газопроводу.

Гр. Б повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 197-1 КК України.

Особа не може бути визнана раніше судимою за вчинення злочину, передбаченого ст. 197-1 КК України, якщо вона була засуджена фактично за самовільне зайняття земельної ділянки, яке передбачалось іншою статтею КК України (наприклад, особа має судимість за самоправство, що виразилось у самовільному зайнятті земельної ділянки).

Вказівка в ч. 2 ст. 197-1 КК України на особу, «раніше судиму за злочин, передбачений цією статтею», означає, що в цьому разі міститься на увазі юридична повторність як тотожних, так і однорідних злочинів. Тому, якщо особа, маючи судимість за ч. 3 (ч. 4) ст. 197-1 КК України за вчинене раніше самовільне будівництво, вчинила самовільне зайняття земельної ділянки, то її дії слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 197-1.

При вчиненні самовільного зайняття земельної ділянки групою осіб кримінальній відповідальності мають підлягати всі особи, які самовільно зайняли земельну ділянку. Тому, коли самовільне зайняття земельної ділянки

вчиняється певною сім'єю, за ч. 2 ст. 197-1 КК України повинні кваліфікуватись дії всіх членів цієї сім'ї, які як співвиконавці брали участь у вказаному посяганні та які мають ознаки загального суб'єкта злочину.

До **особливо цінних земель** належать, зокрема, чорноземи нееродовані не солонцюваті на лесових породах, темно-сірі опідзолені та чорноземи опідзолені на лесах і глеюваті, торфовища з глибиною залягання торфу більше одного метра і осушені незалежно від глибини, дернові глибокі ґрунти Закарпаття, землі дослідних полів науково-дослідних установ і навчальних закладів, землі природно-заповідного фонду, землі історико-культурного призначення (ч. 1 ст. 150 ЗК України). Ці види земель становлять особливу цінність з огляду на їх агроекологічні, історико-культурні чи інші особливості – такі, як висока родючість, наявність унікальних природних комплексів або об'єктів культурної спадщини. Належність земель до особливо цінних визначається за даними Державного земельного кадастру.

Охоронні зони створюються: 1) навколо особливо цінних природних об'єктів, об'єктів культурної спадщини, гідрометеорологічних станцій тощо з метою охорони і захисту їх від несприятливих антропогенних впливів; 2) уздовж ліній зв'язку, електропередачі, земель транспорту, навколо промислових об'єктів для забезпечення нормальних умов їх експлуатації, запобігання ушкодження, а також зменшення їх негативного впливу на людей та довкілля, суміжні землі та інші природні об'єкти.

Зони санітарної охорони створюються навколо об'єктів, де є підземні та відкриті джерела водопостачання, водозабірні та водоочисні споруди, водоводи, об'єкти оздоровчого та іншого призначення, для їхнього санітарно-епідеміологічної захищеності.

Санітарно-захисні зони створюються навколо об'єктів, які є джерелами виділення шкідливих речовин, підвищених рівнів шуму, вібрації, ультразвукових і електромагнітних хвиль, електронних полів, іонізуючих випромінювань тощо, з метою відокремлення таких об'єктів від територій житлової забудови. У межах санітарно-захисних зон забороняється будівництво житлових об'єктів, об'єктів соціальної інфраструктури, інших об'єктів, пов'язаних з постійним перебуванням людей.

Зони особливого режиму використання земель створюються навколо військових об'єктів ЗС та інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства, для забезпечення функціонування цих об'єктів, збереження озброєння, військової техніки та іншого військового майна, охорони державного кордону, а також захисту населення, господарських об'єктів і довкілля від впливу аварійних ситуацій, стихійних лих і пожеж, що можуть виникнути на цих об'єктах.

Із ч. 2 ст. 197-1 КК України випливає, що самовільне зайняття земельної ділянки за наявності хоча б однієї кваліфікуючої ознаки, вказаної в цій кримінально-правовій нормі, має тягнути не адміністративну, а кримінальну відповідальність незалежно від розміру шкоди, завданої власнику або законному володільцю земельної ділянки (формальний склад). Як наслідок, за самовільне зайняття земельної ділянки, що спричинило величезні збитки земельним ресурсам, встановлено більш м'яке покарання, ніж, наприклад, за самовільне зайняття земельної ділянки під будь-якою лінією електрозв'язку. Це є одним з аргументів на користь перетворення кваліфікованих складів злочину, передбаченого вдосконаленою ст. 197-1 КК України, на матеріальні.

Кваліфікуючими ознаками самовільного будівництва (ч. 4 ст. 197-1 КК України) є: 1) ведення такого будівництва на одній із земельних ділянок, які зазначені в ч. 2 ст. 197-1 КК України; 2) вчинення його особою, раніше судимою за такий саме злочин або злочин, передбачений ч. 3 ст. 197-1 КК України.

Самовільне зайняття земельної ділянки потрібно відрізнити від інших злочинів проти власності – шахрайства і вимагання. У випадках, коли особа заволодіває правом на земельну ділянку шляхом шахрайства чи вимагання, її дії мають кваліфікуватися лише за ст. 189 або ст. 190 КК України. Зазначені дії порушують юридичний зв'язок власника із земельною ділянкою що не характерно для самовільного зайняття земельної ділянки, при якому заволодіння носить тимчасовий характер і порушує лише фактичний зв'язок власника (землекористувача із земельною ділянкою). Винний у шахрайстві або вимагати у певний спосіб (шляхом обману, погроз чи насильства) отримує (прагне отримати) право на земельну ділянку як різновид нерухомості (ст. 181 ЦК України), щодо відчуження якої законом встановлені спеціальні правила. Тому, наприклад, шахрайські дії, направлені на отримання правостановлюючих документів на земельну ділянку, слід розглядати не як спосіб самовільного зайняття земельної ділянки, а як злочин, що призводить до позбавлення потерпілого права власності на земельну ділянку. Відповідно, кваліфікуватись такі дії мають не за сукупністю злочинів, передбачених статтями 197-1 і 190 КК України, а лише за відповідною частиною ст. 190 КК України.

Посіви і насадження сільськогосподарських та інших культур, а також вироблена продукція є власністю власників земельних ділянок та землекористувачів (статті 90-95 ЗК України), а отже, майном, чужим для того, хто самовільно займає земельну ділянку. У зв'язку з цим заволодіння, наприклад, вирощеним, але не зібраним урожаєм особою, яка вчинила самовільне зайняття земельної ділянки, потребує додаткової кваліфікації, зокрема, за статтями 185, 186 або 187 КК України.

Злочин, передбачений ч. 1 (ч. 2) ст. 197-1 КК України, може утворювати сукупність і з іншими злочинами: проти довкілля (наприклад, статті 239-1, 239-2, 240, 246 КК України); проти життя і здоров'я особи: проти громадського порядку та моральності (зокрема, статті 293, 294 КК України); проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (статті 341, 342, 345 КК України), проти громадського порядку і моральності (зокрема, ст. 298 КК України). Проте самовільне зайняття земельної ділянки не утворює сукупності із самоуправством (ст. 356 КК України), а так само із безгосподарським використанням земель.

Самовільне зайняття земельної ділянки слід відрізнити від порушення порядку надання земельної ділянки у власність чи в користування (неправильне оформлення правовстановлюючого документа, ухвалення рішення про надання земельної ділянки всупереч чинному законодавству або не уповноваженим органом чи особою, у завищеному розмірі або особі, яка не має права на отримання конкретної земельної ділянки, тощо). Такі діяння можуть кваліфікуватись за нормами КК України про відповідальність за злочини у сфері службової діяльності. Наприклад, стосується випадків складання сільськими головами як посадовими особами органів місцевого самоврядування завідомо неправдивих документів – рішень сільських рад нібито про виділення земельних ділянок при тому, що колегіально ці питання не розглядалися. Відсутнє самовільне зайняття земельної ділянки і в тому разі, коли рішення державного органу (органу місцевого самоврядування) про передачу земельної ділянки у власність або надання її у користування ухвалено внаслідок давання-одержання неправомірної вигоди.

Самовільне зайняття земельної ділянки, яке не завдало значної шкоди її законному володільцю або власнику *та яке вчинене за відсутності кваліфікуючих ознак*, має розцінюватись як адміністративний проступок (ст. 53-1 КУпАП). Не будь-яке заволодіння земельною ділянкою без належним чином оформленого правовстановлюючого документа може розглядатись як злочин – самовільне зайняття земельної ділянки. Йдеться, зокрема, про випадки використання земельної ділянки у проміжку часу між одержанням земельної ділянки за рішенням уповноваженого органу або на іншій правовій підставі (наприклад, волевиявлення власника, відображене в правочині) і державною реєстрацією права на земельну ділянку, коли потенційний носій земельних прав порушує порядок їх виникнення.

Використання земельної ділянки у цьому разі не слід визнавати самовільним зайняттям земельної ділянки. Фактично у випадку експлуатації земельної ділянки до державної реєстрації прав на неї має місце самостійне правопорушення, яке не пов'язане з порушенням прав власника земельної

ділянки або користувача нею і за вчинення якого може наставати адміністративна відповідальність (ст. 188-5 КУпАП).

Протиправна бездіяльність особи, якій можуть передувати цілком правомірні вчинки особи, здатна заподіяти власнику (законному користувачеві) земельної ділянки не меншої шкоди, ніж активна поведінка – дії, які згідно з ст. 197-1 КК України мають розцінюватись як самовільне зайняття земельної ділянки. Проте несвоєчасне повернення тимчасово займаної земельної ділянки, раніше наданої на підставі договору у тимчасове (короткострокове або довгострокове) користування (утримування земельної ділянки), є не злочином (ст. 197-1 КК України), а адміністративним проступком (ст. 54 КУпАП).

Так само не може вважатись самовільним зайняттям земельної ділянки: незвільнення земельної ділянки особою, котра не виконала зобов'язання перед кредитором і тому позбавлена права власності на земельну ділянку; незвільнення земельної ділянки особою, земельну ділянку якої відчужено з мотивів суспільної необхідності чи для суспільних потреб або конфісковано за рішенням суду; несвоєчасне звільнення земельних ділянок, право на використання яких припинилося; порушення строків переоформлення прав на землю тощо. У подібних випадках вчинене може розцінюватись як те чи інше земельне правопорушення – порушення строку повернення тимчасово зайнятих земель, невиконання обов'язків відносно приведення їх у стан, придатний для використання їх за призначенням, тощо, але не як злочин, передбачений ст. 197-1 КК України. На користь викладеного підходу вказує врахування: а) правила «усі сумніви – на користь особи, діяння якої кваліфікується»; б) значення слова «займати»; до того ж ні заволодіти земельною ділянкою, ні використовувати її шляхом бездіяльності неможливо; в) нормативного визначення поняття самовільного зайняття земельної ділянки (ст. 1 Закону «Про державний контроль за використанням та охороною земель»).

Застосування ст. 197-1 КК України не виключає повернення самовільно зайнятої земельної ділянки власнику землі або землекористувачеві без відшкодування порушнику витрат, понесених ним за час незаконного користування ділянкою. Приведення земельних ділянок у придатний для використання стан, здійснюється за рахунок фізичних та юридичних осіб, які самовільно зайняли земельні ділянки (ст. 212 ЗК України).

1.2. Алгоритм дій при виявленні та документуванні кримінальних правопорушень із самовільного зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (ст. 197-1 КК України)

Спосіб отримання інформації про можливо вчинене кримінальне правопорушення

Заяви і повідомлення громадян

Заяви і повідомлення, отримані від органів державної влади та місцевого самоврядування

Безпосереднє виявлення працівником ДСР

Дії працівників ДСР у разі отримання інформації про самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво

Інформація про самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво, реєструється відповідно наказу МВС України від 08.02.2019 № 100 «Про затвердження порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події».

У випадку відсутності ознак кримінального правопорушення керівник органу (підрозділу) поліції або особа, яка виконує його обов'язки, доручає уповноваженому поліцейському розгляд заяви або повідомлення про іншу подію в межах Закону України «Про звернення громадян» або Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Поліцейський, в ході розгляду заяви або відпрацювання власної оперативної інформації, встановлює відомості щодо місця вчинення правопорушення та осіб, які здійснили протиправні дії відповідно до наступного алгоритму:

1) Опитати заявника з метою уточнення детальної інформації, яка відсутня в заяві та встановити інформацію про можливих інших осіб, які можуть володіти додатковими відомостями щодо правопорушення.

2) Використовуючи інформацію зазначену в заяві (повідомленні), зокрема, за рахунок оперативних можливостей, встановити обставини, спосіб та місце здійснення самовільного зайняття земельної ділянки чи самовільного будівництва та фігурантів правопорушення.

3) Здійснити перевірку місця події та, за можливості, встановити кадастровий номер земельної ділянки або здійснити картографічне позначення місця самовільно зайнятої земельної ділянки або самовільного будівництва.

4) Перевірити інформацію про земельну ділянку (кадастровий номер, тип власності, цільове призначення, площу та інше) використовуючи відомості публічної кадастрової карти України.

5) За технічної можливості, керуючись статтею 40 Закону України «Про Національну поліцію», застосувати технічні прилади та технічні засоби, що мають функції фото – і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-і кінозйомки, відеозапису.

6) Скласти запит до компетентних органів державної влади або місцевого самоврядування (їх уповноважених структурних підрозділів) з метою отримання відомостей щодо законності використання земельної ділянки або будівництва на ній (Додаток 1).

7) Провести перевірку отриманих відомостей та документів від уповноважених органів державної влади або місцевого самоврядування та встановити чи правомірно використовується земельна ділянка (чи передавалась земельна ділянка у встановленому порядку у власність, володіння або користування (постійне, оренда, земельний сервітут, емфітевзис, суперфіцій тощо)).

8) Також, встановити відомості про можливі правочини, якими засвідчується перехід прав на земельну ділянку від попереднього власника чи землекористувача до особи, яка заволодіває землею, а так само інформацію про інші правові підстави, які дозволяють вважати користування земельною ділянкою правомірною дією.

Дії працівників ДСР у разі встановлення в матеріалах перевірки відомостей, що вказують на вчинення кримінального правопорушення із самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва

При виявленні ознак вчиненого кримінального правопорушення, необхідно скласти рапорт начальникові (заступнику начальника) підрозділу ДСР в якому зазначити обставини вчинення кримінального правопорушення із посиланням на джерела, якими підтверджується таке правопорушення, та керуючись положенням: пункту 3 розділу I; пунктів 11, 13 розділу II та розділу IV наказу МВС України від 08.02.2019 № 100 «Про затвердження порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події», зареєструвати в ІТС ІПП (журналі Єдиного обліку).

Зазначені матеріали не пізніше 24 годин з моменту реєстрації, необхідно надіслати до органу досудового розслідування (органу (підрозділу) поліції) для внесення відповідних відомостей до ЄРДР в порядку ст. 214 КПК України.

Такі матеріали складаються із рапорту про виявлене кримінальне правопорушення, документи або інші носії інформації, що підтверджують наявність обставин вчинення кримінального правопорушення та супровідного листа, за яким уповноважений працівник надсилає зібрані матеріали до органу досудового розслідування.

Відомості про кримінальне правопорушення вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань, про що складається фабула обставин за якими вчинено правопорушення.

Дії працівників ДСР із оперативного супроводження кримінального провадження внесеного до ЄРДР за ознаками кримінального правопорушення передбаченого ст. 197-1 КК України

- Після внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР, слідчо-оперативною групою здійснюється планування слідчих (розшукових) дії з метою отримання належних доказів.

- ***Належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження.***

- Отримуємо від слідчого органу досудового розслідування або прокурора доручення в порядку ст. 40 КПК України з метою проведення слідчих (розшукових) дій.

- Проводимо огляд самовільно зайнятої земельної ділянки (місцевості), бажано з представником органу державної влади (місцевого самоврядування) відповідальним по земельним питанням, якого попередньо допитуємо в якості свідка з метою отримання показів щодо законності використання цієї ділянки. Результати огляду фіксуються слідчим або прокурором до протоколу огляду місця події, а всі вилучені речі та документи, що мають значення для кримінального провадження, підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду (у тому числі будь-які транспортні засоби що застосовувались в ході протиправної діяльності).

Вилучені речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом із обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Розрахунок розміру шкоди, заподіяної державі, територіальним громадам внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу, проводиться Держекоінспекцією та її територіальними органами або Держгеокадастром та його територіальними органами – постанова КМУ № 963 від 25.07.2007

Дії працівників ДСР із оперативного супроводження кримінального провадження внесеного до ЄРДР за ознаками кримінального правопорушення передбаченого ст. 197 - КК України

- Слідчому, прокурору необхідно звернутися до слідчого судді з клопотанням про надання дозволу на проведення у кримінальному провадженні перевірки дотримання вимог земельного законодавства України та розрахунку розміру шкоди завданої державі або територіальній громаді самовільним зайняттям земельної ділянки та/або самовільним будівництвом. *Проведення перевірки доручається територіальним органам Держгеоінспекції України або Держгеокадастру (Додаток 2).*

- За результатами отримання висновку Держгеокадастру або його територіальних органів, слідчим або прокурором складається постанова про призначення судово-економічної експертизи.

- З метою встановлення особи (осіб), яка розпочала протиправну експлуатацію земельної ділянки, здійснюємо допит в якості свідків, заявника та інших встановлених осіб, в тому числі, осіб які перебувають на самовільно зайнятій земельній ділянці чи здійснюють будівництво на ній або мають відношення до організації такої діяльності. Такими особами можуть бути працівники які безпосередньо знаходяться на самовільно зайнятій земельній ділянці та вчиняють дії із її оброблення або будівництва на такій ділянці, а також особи, які здійснюють вищезазначені дії з використанням спеціальних транспортних засобів, тощо.

- Отримана під час допиту інформація разом із складеними матеріалами та рапортом уповноваженого працівника оперативного підрозділу направляється слідчому, або прокурору який здійснює досудове розслідування кримінального провадження.

- У разі наявності достатніх доказів для підозри у вчиненні кримінального правопорушення, встановлена особа (особи) повідомляється про підозру слідчим або прокурором за статтею (частиною статті) Особливої частини КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення (ст. 197-1 КК України), а у випадку необхідності і за відповідними частинами статті 27 або 28 КК України.

Співучастю у кримінальному правопорушенні є умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення.

Орієнтовний порядок дій слідчого, прокурора щодо речових доказів у кримінальних провадженнях за фактами самовільного зайняття земельних ділянок шляхом посіву сільськогосподарських культур

У кримінальних провадженнях зазначеної категорії речовими доказами є **земельна ділянка та посіви (врожай) сільськогосподарських культур**, отже:

1. Згідно зі ст. 237 КПК України необхідно **проводити огляд місцевості** самовільно зайнятої земельної ділянки посівів відповідних сільськогосподарських культур. Для участі в огляді слід запрошувати спеціалістів (сертифікованих інженерів-геодезистів, фахівців державної екологічної інспекції України чи державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру України, землевпорядників, агрономів) із метою фіксації площі самовільно зайнятої земельної ділянки, посівів сільськогосподарських культур, їх виду та стану, у тому числі з використанням геодезичної зйомки, фотографування та відеозапису. Огляд доцільно здійснювати із залученням представника власника або користувача земельної ділянки.

2. Відповідно до ст. ст. 98, 100 КПК України, слідчим або прокурором **вноситься постанова про визнання речовими доказами** у кримінальному провадженні самовільно зайнятої земельної ділянки із зазначенням площі такої ділянки, місця розташування, кадастрового номера (за наявності), посівів сільськогосподарських культур із зазначенням місця та площі посіву, характеристики сільськогосподарської культури (етапу формування рослин). Земельні ділянки передаються на відповідальне зберігання власнику.

Одночасно у вказаній постанові визначається порядок зберігання речових доказів згідно з ч. 6 ст. 100 КПК України (Додаток 2).

3. У подальшому необхідно звернутися до слідчого судді з клопотанням **про надання дозволу на проведення у кримінальному провадженні перевірки дотримання вимог земельного законодавства** України під час використання земельних ділянок (Додаток 3).

Проведення перевірки доручається територіальним органам Держекоінспекції України або Держгеокадастру, що, відповідно до п. 7 Методики, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 25.07.2007 № 963, здійснюють розрахунок розміру шкоди, заподіяної державі, територіальним громадам внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок.

4. Із метою забезпечення збереження речових доказів та відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення, згідно зі ст. 170-173 КПК України потрібно звертатися до слідчого судді з клопотанням про накладення арешту на речові докази, а саме земельні ділянки та посіви сільськогосподарських культур, шляхом заборони будь-кому розпоряджатися будь-яким чином майном та використовувати його (Додаток 4).

5. До слідчого судді надсилається клопотанням про надання дозволу на реалізацію речових доказів у кримінальному провадженні, а саме посівів сільськогосподарських культур (Додаток 5).

Посіви сільськогосподарських культур як предмети, витрати на забезпечення спеціальних умов зберігання яких співмірні з їх вартістю, а також продукція, що піддається швидкому псуванню, передаються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності за рішенням слідчого судді для реалізації **торговельному підприємству**, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження (ст. 100 КПК України, п. 28 Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 № 1104). Реалізація предметів здійснюється з дотриманням вимог Порядку обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.1998 № 1340 (далі — Порядок).

6. Згідно з п. 7 Порядку органом досудового розслідування **створюється комісія**, до складу якої необхідно включати слідчого у кримінальному провадженні та/або прокурора, представника місцевої державної податкової інспекції, представника територіального органу Держгеокадастру, представника управління агропромислового розвитку відповідної районної державної адміністрації або об'єднаної територіальної громади, землевпорядника відповідної місцевої ради, на території якої перебуває самовільно зайнята земельна ділянка, фахівця – агронома (Додаток 6).

Зазначеною комісією складається **акт опису майна** посівів сільськогосподарських культур (**біологічних активів**), що підписується усіма членами комісії та повинен містити відомості про основні характеристики об'єкта, який підлягає реалізації (ступінь росту, захищеність, наявність пошкоджень, приблизний час повного дозрівання та збору, ймовірна середня врожайність тощо).

Зазначений акт враховується відповідним суб'єктом оціночної діяльності при оцінці майна перед його реалізацією.

7. Надсилається лист до територіальних органів державної фіскальної служби України для отримання інформації про торговельні підприємства

(товарна біржа, аукціон тощо), які **акредитовані** на реалізацію майна, що переходить у власність держави, та мають **сертифікати** суб'єкта оціночної діяльності, які дають змогу проводити оцінку майна у вигляді біологічних активів (п. 9, 12 Порядку).

8. Після визначення відповідного торговельного підприємства необхідно звернутися до його керівника з листом про проведення оцінки та реалізації речових доказів у кримінальному провадженні у вигляді посівів сільськогосподарських культур.

До листа додаються: ухвала слідчого судді про дозвіл на реалізацію речових доказів у кримінальному провадженні; акт комісійного обстеження посівів; копія акта перевірки вимог земельного законодавства України, яким встановлено факт самовільного зайняття земельної ділянки; акт про передачу предметів для реалізації; реквізити депозитного рахунку органу досудового розслідування для перерахування грошових коштів від реалізації майна.

9. Про передачу торговельному підприємству речових доказів для реалізації складається **акт у трьох примірниках** (п. 28 Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення). Перший примірник акта зберігається в матеріалах кримінального провадження, другий передається торговельному підприємству, третій фінансовому підрозділу органу, у складі якого функціонує слідчий підрозділ (управління фінансового забезпечення ГУНП в області), для подальшого здійснення контролю за надходженням на депозитний рахунок уповноваженого банку сум від реалізації (Додаток 7).

10. Торговельним підприємством проводиться оцінка та реалізація майна.

11. Грошові кошти від реалізації речових доказів перераховуються торговельним підприємством на депозитний рахунок управління фінансового забезпечення ГУНП в області, де зберігаються до вирішення судом питання про їх конфіскацію в дохід держави чи повернення власнику.

Окрім того, під час підготовки та розгляду у суді цивільних позовів слід враховувати, що відповідно до п. «в» ч. 1 ст. 90 Земельного кодексу України право власності на посіви і насадження сільськогосподарських та інших культур, на вироблену продукцію належить власникам земельних ділянок. Згідно зі ст. ст. 125, 126 Земельного кодексу України право власності на земельну ділянку, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

ВИСНОВОК

Першого липня 2021 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-IX (далі – Закон). Згідно пояснювальної записки, Закон має забезпечити конституційні права громадян України на вільне розпорядження своєю власністю шляхом створення прозорих умов для набуття у власність або відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення громадянами та юридичними особами. Державою запроваджено умови обігу земель сільськогосподарського призначення з метою формування законодавчого поля для розвитку аграрної галузі України, підвищення вартості сільськогосподарських угідь, залучення інвестицій в сільське господарство та наповнення державної скарбниці. Зазначені заходи покликані подолати негативні явища, які виникли у зв'язку з існуванням заборони на відчуження певних видів земель.

Водночас, існує загроза самовільного зайняття земельних ділянок як з боку окремих громадян, так і з боку комерційних структур (юридичних осіб), шляхом протиправних дій направлених на порушення порядку із набуття права власності на земельні ділянки, фальсифікацію правовстановлюючих документів, користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення державної і комунальної власності без відповідних на те законних підстав, тощо.

Із метою своєчасного реагування на правопорушення в сфері земельних відносин, уповноважені правоохоронні органи повинні добре орієнтуватись в змінах земельного законодавства, адже кримінальні правопорушення в цій сфері вчиняються досвідченими особами, в тому числі організованими групами осіб, куди входять представники державної влади та місцевого самоврядування. Тому інколи злочинні дії вказаних осіб мають вираз законодавчо врегульованих, в результаті чого порушуються права окремих громадян, а держава отримує збитки.

Представлені методичні рекомендації розроблені з метою попередження, виявлення, припинення та своєчасного розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних із самовільним зайняттям земельних ділянок та будівництві на них. Отже, матеріал містить інформацію щодо кваліфікації злочинів за ст. 197-1 КК України, розмежування з іншими видами правопорушень, актуальними фабулами складеними за матеріалами кримінальних проваджень, а також алгоритм дій направлений на документування злочинів відповідальність за які передбачена ст. 197-1 КК України.

ДОДАТКИ

Додаток 1

**ДЕПАРТАМЕНТ
СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ**

**Управління стратегічних розслідувань
в Дніпропетровській області**

пр. П. Орлика, 11, м. Дніпро, 49069,

тел. факс (056) 732-15-38

_____._____.2021 № _____

На № _____ від _____._____._____

Начальнику ГУ
Держгеокадастру
у Дніпропетровській області
Дмитру СВЕРДЛІНУ

Шановний пане Дмитре !

На розгляді в УСР перебувають матеріали перевірки за зверненням Голови Інформаційного агентства «Антикорупційна правозахисна рада» Самсонова Олександра, які зареєстровані до журналу єдиного обліку за № 100 від 18.09.2021 року.

Зі змісту звернення Голови Інформаційного агентства «Антикорупційна правозахисна рада» Самсонова Олександра встановлено, що службові особи ТОВ НВО «Промсервіс» самовільно зайняли земельну ділянку площею 0,2 га, за адресою: м. Дніпро, вул. М. Грушевського, 24 по фактичному розташуванню ресторану «Квітан», тобто будівель і споруд комерційного призначення, а саме магазину, закладу громадського харчування та майданчика для паркування авто в межах охоронних зон інженерний комунікацій.

Відповідно до отриманої інформації з ГУ Держгеокадастру у Дніпропетровській області розмір шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельної ділянки площею 0,2 га може становити 485 000,00 грн.

Відповідно до Акту перевірки дотримання вимог земельного законодавства за об'єктом – земельною ділянкою № 304-ДК/365/АП/09/01/-20 від 22.08.2021 року, складеного державним інспектором у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотримання вимог законодавства України про охорону земель ГУ Держгеокадастру у Дніпропетровській області Мінеєвим Віталієм Васильовичем, ТОВ НВО «ПРОМСЕРВІС» самовільно зайняли земельну ділянку площею 0,2 га в районі земельної ділянки з кадастровим номером 1210400000:02:009:0090 по вул. Михайла Грушевського, 24 в м. Дніпро по фактичному розташуванню будівель і споруд комерційного призначення, а саме магазину, закладу громадського харчування та майданчика для паркування авто в межах охоронних зон інженерний комунікацій.

За наявною інформацією фактичним власником та користувачем об'єктом нерухомості та земельної ділянки за адресою: м. Дніпро, вул. М. Грушевського, 24 є ФОП Аксьонова Марина Михайлівна.

Під час перевірки та збору матеріалі встановлено, що фактичне розташування ресторану «Квітан», тобто будівель і споруд комерційного призначення, а саме магазину, закладу громадського харчування та майданчика для паркування авто в межах охоронних зон інженерний комунікацій знаходиться за адресою: м. Дніпро, вул. М. Грушевського, 32.

Враховуючи вищевикладене, Керуючись статтею 1 Закону України «Про запобігання корупції», п. 5 ч. 1 ст. 18 та п. 3 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», пунктом 6 Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877, п. 13 розділу 3 Положення про Департамент стратегічних розслідувань, затвердженого наказом Національної поліції України № 1077 від 21.10.2019, прошу Вас направити до УСР в Дніпропетровській області фахівця із земельних питань для участі в проведенні огляду земельної ділянки площею 0,2 га в районі земельної ділянки з кадастровим номером 1210400000:02:009:0090 по вул. Михайла Грушевського, 24 в м. Дніпро по фактичному розташуванню будівель і споруд комерційного призначення в межах охоронних зон інженерний комунікацій (магазин, заклад громадського харчування та майданчик для паркування транспортних засобів) з метою участі в комісійному обстеженні об'єктів самовільного будівництва та складанні службової документації відповідно до чинного законодавства.

Для своєчасного виконання завдань, покладених на УСР в Дніпропетровській області ДСР Національної поліції, прошу Вас надати інформацію про задіяних працівників у триденний термін пред'явникові цього запиту.

З повагою
начальник
полковник поліції

Андрій ДАНИЛЯК

**Слідчому судді
Дніпропетровського
районного суду
Дніпропетровської області**

**КЛОПОТАННЯ
про призначення перевірки**

с. Слобожанське

05 вересня 2021 року

Прокурор Дніпропетровської місцевої прокуратури № 3 юрист 2 класу Тонконог Віталій Леонідович, розглянувши матеріали кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за №4201604144000000 від 05.08.2020, за ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК України, –

ВСТАНОВИВ:

Слідчим відділом Дніпропетровського ВП ДВП ГУНП України в Дніпропетровській області проводиться досудове розслідування у кримінальному провадженні №4201604144000000, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань 05.08.2020 за фактом того, що невстановлені особи самовільно зайняли земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 57,7277 га (кадастровий номер 1221486200:04:005:0000) та площею 73,0749 га (кадастровий номер 1221486200:04:001:0200), які відносяться до земель запасу, розташовані на території Новоолександрівської сільської ради Дніпровського району Дніпропетровської області за межами населеного пункту, чим завдано значної шкоди її власнику – Державі в особі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області, за ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК України.

Разом з тим, в ході обстеження вказаних земельних ділянок встановлено, що вони суцільно зайняті посівами технічної сільськогосподарської культури – соняшника, за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування, та за відсутності вчиненого правочину щодо вказаних земельних ділянок.

Відповідно до ст.ст. 125, 126 Земельного кодексу України право власності, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав, яка проводиться відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Згідно відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно право власності на вказані земельні ділянки належить державі в особі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області, і на теперішній час будь-якою особою право користування вказаними земельними ділянками у відповідності до вимог ст.ст. 125, 126 Земельного кодексу України не оформлено.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» самовільним зайняттям земельної ділянки є будь-які дії, які свідчать про фактичне використання земельної ділянки за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду) або за відсутності вчиненого правочину щодо такої земельної ділянки, за винятком дій, які відповідно до закону є правомірними.

Враховуючи викладене вбачається, що невідомі особи самовільно зайняли земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 57,7277 га (кадастровий номер 1221486200:04:005:0001) та площею 73,0749 га (кадастровий номер 1221486200:04:001:0202), які відносяться до земель запасу, розташовані на території Новоолександрівської сільської ради Дніпровського району Дніпропетровської області за межами населеного пункту, чим завдано значної шкоди її власнику – Державі в особі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області.

Вказані обставини можуть свідчити про наявність в діях невідомих осіб ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК України.

Для всебічного, повного, об'єктивного розслідування даного кримінального провадження, встановлення суми матеріального збитку, а також з метою встановлення фактів самовільного використання земельної ділянки, в ході досудового розслідування виникає необхідність у проведенні перевірки додержання вимог земельного законодавства.

Згідно ч. 2 ст. 93 КПК України сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом.

Згідно ч. 1 ст. 94 КПК України слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

У відповідності до пункту 3 Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи», у 2015 та 2016 роках перевірки підприємств, установ та організацій, фізичних осіб - підприємців з обсягом доходу до 20 мільйонів грн. за попередній календарний рік контролюючими органами здійснюються виключно з дозволу КМУ, за заявкою суб'єкта господарювання щодо його перевірки, згідно з рішенням суду або згідно з вимогами КПК України.

Враховуючи те, що, згідно вимог п. 7 Постанови Кабінету міністрів України №963 від 25.07.2007 «Про затвердження Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу», розрахунок розміру шкоди, заподіяної державі, територіальним громадам внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу, проводиться Держгеоінспекцією та її територіальними органами або Держгеокадастром та його територіальними органами, а розміру шкоди, заподіяної юридичним та фізичним особам, територіальними органами Держгеокадастру.

Приймаючи до уваги викладене, з метою виконання завдань кримінального провадження щодо забезпечення всебічного, повного, об'єктивного досудового розслідування, встановлення суми матеріального збитку, а також з метою встановлення фактів самовільного використання земельної ділянки, керуючись ст.110 КПК України, –

ПРОШУ:

1. Надати дозвіл на проведення у кримінальному провадженні №4201604144000000 від 05.08.2020, перевірки дотримання вимог земельного законодавства України під час використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 57,7277 га (кадастровий номер 1221486200:04:005:0000) та площею 73,0749 га (кадастровий номер 1221486200:04:001:0200), які відносяться до земель запасу, розташовані на території Новоолександрівської сільської ради Дніпровського району Дніпропетровської області за межами населеного пункту.
2. Проведення перевірки доручити Державній екологічній інспекції у Дніпропетровській області.

3. Матеріали перевірки направити до Дніпропетровської місцевої прокуратури №3 для долучення до матеріалів кримінального провадження №4201604144000000 від 05.08.2020.

Додатки:

1. копія витягу з Єдиного реєстру досудових розслідувань на 1 арк.
2. копії матеріалів кримінального провадження, якими обґрунтовуються викладені у клопотанні обставини на ____ арк.

**Прокурор Дніпропетровської
місцевої прокуратури №3
юрист 2 класу**

В.Л. Тонконог

МВС УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
ПІВДЕННЕ ВІДДІЛЕННЯ ПОЛІЦІЇ
КАМ'ЯНСЬКОГО РАЙОННОГО УПРАВЛІННЯ ПОЛІЦІЇ
51909, м. Кам'янське, проспект Конституції, б. 27

ПОСТАНОВА
про визнання речових доказів

м. Кам'янське

17.07.2021 року

Старший слідчий СВ Південного відділення поліції Кам'янського районного управління Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області ст. лейтенант поліції Супкевич І. О., розглянувши матеріали досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за №12017040780000000 від 11.07.2021 року, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК України, –

ВСТАНОВИВ:

Слідчим відділом Південного ВП Кам'янського районного управління Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області проводиться досудове розслідування у кримінальному провадженні №12017040780000000, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань 11.07.2021 року за фактом того, що невстановлені особи самовільно зайняли земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське, чим завдано значної шкоди її власнику – Державі в особі Департаменту комунальної власності, земельних відносин та реєстрації речових прав на нерухоме майно Кам'янської міської ради.

Разом із тим, під час обстеження вказаних земельних ділянок встановлено, що вони суцільно зайняті посівами технічної сільськогосподарської культури – озимою пшеницею, за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування, та за відсутності вчиненого правочину щодо вказаних земельних ділянок.

Під час проведення досудового розслідування були проведенні огляди вказаних земельних ділянок з залученням відповідних спеціалістів із метою визначення площі земельних ділянок та встановлення факту самовільного

зайняття земельних ділянок, а також розміщення на них посівів сільськогосподарської культури – озимої пшениці.

Беручи до уваги, що вищевказані земельні ділянки та посіви сільськогосподарської культури – озимої пшениці на них, по даному кримінальному провадженню мають значення речових доказів, керуючись ч. 2 п. 8 ст. 40, 94, ч. 2 ст. 100, ч. 3 ст. 110, на підставі ч. 1 ст. 98 КПК України,

ПОСТАНОВИВ:

1. Визнати земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське та посіви сільськогосподарської культури (озимої пшениці) на вказаних земельних ділянках речовими доказами по кримінальному провадженню.

2. Відповідно до ч. 6 ст. 100 КПК України речові докази у вигляді земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівська та селищем Світлим в м. Кам'янське передати власнику – Департаменту комунальної власності, земельних відносин та реєстрації речових прав на нерухоме майно Кам'янської міської ради на відповідальне зберігання.

3. Відповідно до ч. 6 ст. 100 КПК України речові докази у вигляді посівів сільськогосподарської культури (озимої пшениці) на вказаних земельних передати за письмовою згодою власника, а в разі його відсутності – за рішенням слідчого судді, суду для реалізації, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження.

**Старший слідчий СВ Південного ВП
ст. лейтенант поліції**

І.О. Супкевич

**Слідчому судді
Баглійського районного суду
м. Кам'янське**

**КЛОПОТАННЯ
про арешт майна**

м. Кам'янське

19.07.2021

Старший слідчий СВ Південного ВП Кам'янського районного управління Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області старший лейтенант поліції Супкевич Ігор Олександрович, розглянувши матеріали досудового розслідування №12017040780000000, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань 11.07.2021 року, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК України, –

ВСТАНОВИВ:

Слідчим відділом Південного ВП Кам'янського районного управління Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області проводиться досудове розслідування у кримінальному провадженні №12017040780000000, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань 11.07.2021 року за фактом того, що невстановлені особи самовільно зайняли земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське, чим завдано значної шкоди її власнику – Державі в особі Департаменту комунальної власності, земельних відносин та реєстрації речових прав на нерухоме майно Кам'янської міської ради.

Разом з тим, в ході обстеження вказаних земельних ділянок встановлено, що вони суцільно зайняті посівами технічної сільськогосподарської культури – озимою пшеницею, за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування, та за відсутності вчиненого правочину щодо вказаних земельних ділянок.

Відповідно до ст. 125, 126 Земельного кодексу України право власності, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав, яка проводиться відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» самовільним зайняттям земельної ділянки є будь-які дії, що свідчать про фактичне використання земельної ділянки за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду) або за відсутності вчиненого правочину щодо такої земельної ділянки, за винятком дій, які відповідно до закону є правомірними.

Враховуючи викладене вбачається, що невідомі особи самовільно зайняли земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське, чим завдано значної шкоди її власнику – Державі в особі Департаменту комунальної власності, земельних відносин та реєстрації речових прав на нерухоме майно Кам'янської міської ради.

Зазначені обставини можуть свідчити про наявність у діях невідомих осіб ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК України.

Відповідно до вимог ст. 98 Кримінального процесуального кодексу України речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Таким чином, врожай озимої пшениці, вирощений на самовільно зайнятій земельній ділянці є фактично речовим доказом використання земельної ділянки для сільськогосподарських потреб, за відсутності документів, що підтверджують право користування.

Під час проведення досудового розслідування, були проведенні огляди вказаних земельних ділянок з залученням відповідних спеціалістів із метою визначення площі земельних ділянок та встановлення факту самовільного зайняття земельних ділянок.

17.07.2021р. винесена постанова про визнання речовими доказами посіви озимої пшениці (як матеріальні об'єкти, які містять відомості, що можуть бути використані як доказ факту та обставин самовільного зайняття земельних ділянок) на самовільно зайнятих земельних ділянках сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське та самі вказані земельні ділянки (як матеріальні об'єкти (предмети), що були об'єктом кримінально протиправних дій).

Відповідно до вимог ст. 212 Земельного кодексу України самовільно зайняті земельні ділянки підлягають поверненню власникам землі або землекористувачам без відшкодування затрат, понесених за час незаконного користування ними.

При зайнятті земельної ділянки за відсутності відповідних правовстановлюючих документів, у особи яка засіяла таку земельну ділянку, не виникає право власності на посіви і насадження сільськогосподарських та інших культур, на вироблену продукцію на вказаній земельній ділянці.

Окрім того, відповідно до статей 90, 95, 212 Земельного кодексу України самовільно зайняті земельні ділянки повертаються їх власникам або землекористувачам із передачею останнім незібраного врожаю без відшкодування затрат, понесених за час незаконного користування ними.

Враховуючи викладене, виникла необхідність забезпечити збереження речових доказів у кримінальному провадженні – земельних ділянок та посівів озимої пшениці, що ростуть на самовільно зайнятих земельних ділянках до прийняття остаточного рішення у кримінальному провадженні та подальшого звернення врожаю в дохід держави, в т.ч. з метою відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 170 КПК України, арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому цим Кодексом порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом злочину, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна. Арешт майна скасовується у встановленому цим Кодексом порядку.

Завданням арешту майна є запобігання можливості його приховування, пошкодження, псування, знищення, перетворення, відчуження. Слідчий, прокурор повинні вжити необхідних заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні.

Арешт майна допускається з метою забезпечення, зокрема, для збереження речових доказів.

У випадку, передбаченому п. 1 ч. 2 ст. 170 КПК України, арешт накладається на майно будь-якої фізичної або юридичної особи за наявності достатніх підстав вважати, що воно відповідає критеріям, зазначеним у ст. 98 КПК України.

Згідно ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно ч. 1 ст. 2 КПК завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового

розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Згідно ч. 2 ст. 9 КПК України прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Не зважаючи на те, що на теперішній час досудовим розслідуванням не встановлено особу, яка самовільно зайняла вказані земельні ділянки та засадила її посівами озимої пшениці, проте її відсутність не перешкоджає розгляду вказаного клопотання та накладення арешту на речові докази – земельні ділянки, які відповідно до вимог законодавства підлягає поверненню державі в особі Департаменту комунальної власності, земельних відносин та реєстрації речових прав на нерухоме майно Кам'янської міської ради, та посіви озимої пшениці, які підлягають зверненню в дохід держави.

Ураховуючи викладене та беручи до уваги, що у кримінальному провадженні самовільно зайняті земельні ділянки та посіви озимої пшениці на них визнано у встановленому порядку речовими доказами самовільного використання вказаних земельних ділянок, з метою забезпечення збереження речових доказів та недопущення пошкодження, псування, знищення посівів озимої, їх збирання та подальшого відчуження особами, що вчинили вказаний злочин та на теперішній час не встановлені, на час розслідування, на них слід накладати арешт, який полягає в забороні будь-кому розпоряджатись будь-яким чином вказаним майном та використовувати його.

Керуючись ст.ст.36, 84, 92, 93, 110, 170 КПК України, –

ПРОШУ:

1. Задовольнити клопотання та накладати арешт на речові докази у кримінальному провадженні шляхом заборони будь-кому розпоряджатись будь-яким чином майном та використовувати його, а саме на:

– земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське;

– посіви сільськогосподарської культури (озимої пшениці) на земельних ділянках сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га,

розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське.

Додатки: 1) витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань за №12017040780000000;
2) копії матеріалів, якими обґрунтовується клопотання.

Старший слідчий СВ Південного ВП
КРУ ГУНП в Дніпропетровській області
ст. лейтенант поліції

І. О. Супкевич

«ПОГОДЖЕНО»
Прокурор Дніпродзержинської
місцевої прокуратури

С. С. Чабан

«____»_____2021

**Слідчому судді
Баглійського районного суду
м. Кам'янське**

**КЛОПОТАННЯ
про дозвіл на реалізацію речових доказів
у кримінальному провадженні**

м. Кам'янське

20.07.2021

Старший слідчий СВ Південного ВП Кам'янського ВП Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області старший лейтенант поліції Супкевич Ігор Олександрович, розглянувши матеріали досудового розслідування №120170407800000000, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань 11.07.2021р., за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст.197-1 КК України, –

ВСТАНОВИВ:

Слідчим відділом Південного ВП Кам'янського районного управління Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області проводиться досудове розслідування у кримінальному провадженні №120170407800000000, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань 11.07.2021 року за фактом того, що невстановлені особи самовільно зайняли земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське, чим завдано значної шкоди її власнику – Державі в особі Департаменту комунальної власності, земельних відносин та реєстрації речових прав на нерухоме майно Кам'янської міської ради.

Відповідно до ст.ст. 125, 126 Земельного кодексу України право власності, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають із моменту державної реєстрації цих прав, що проводиться відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» самовільним зайняттям земельної ділянки є будь-які дії, що свідчать про фактичне використання земельної ділянки за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду) або за відсутності вчиненого правочину щодо такої земельної ділянки, за винятком дій, які відповідно до закону є правомірними.

Враховуючи викладене вбачається, що невідомі особи самовільно зайняли земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях у м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим у м. Кам'янське, чим завдано значної шкоди її власнику – Державі в особі Департаменту комунальної власності, земельних відносин та реєстрації речових прав на нерухоме майно Кам'янської міської ради.

Вказані обставини можуть свідчити про наявність в діях невідомих осіб ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 197-1 КК України.

Відповідно до вимог ст. 98 Кримінального процесуального кодексу України речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Таким чином, врожай озимої пшениці, вирощений на самовільно зайнятій земельній ділянці є фактично речовим доказом використання земельної ділянки для сільськогосподарських потреб, за відсутності документів, що підтверджують право користування.

Під час проведення досудового розслідування, були проведенні огляди вказаних земельних ділянок з залученням відповідних спеціалістів з метою визначення площі земельних ділянок та встановлення факту самовільного зайняття земельних ділянок.

17.07.2021 року винесена постанова про визнання речовими доказами посіви озимої пшениці (як матеріальні об'єкти, які містять відомості, що можуть бути використані як доказ факту та обставин самовільного зайняття земельних ділянок) на самовільно зайнятих земельних ділянках сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях у м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим у м. Кам'янське та самі вказані земельні ділянки (як матеріальні об'єкти (предмети), що були об'єктом кримінально протиправних дій).

Ухвалою слідчого судді Баглійського районного суду м. Кам'янське від 19.07.2021 року на речові докази у кримінальному провадженні накладено арешт шляхом заборони будь-кому розпоряджатись будь-яким чином та використовувати їх.

При зайнятті земельної ділянки за відсутності відповідних правостановлюючих документів, у особи яка засіяла таку земельну ділянку, не виникає право власності на посіви і насадження сільськогосподарських та інших культур, на вироблену продукцію на вказаній земельній ділянці.

Згідно з положеннями п. 2 ч. 6 ст. 100 КПК України, речові докази, що не містять слідів кримінального правопорушення, у вигляді предметів, великих партій товарів, зберігання яких через громіздкість або з інших причин неможливо без зайвих труднощів або витрати по забезпеченню спеціальних умов зберігання яких співмірні з їх вартістю, а також **речові докази у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню передаються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду для реалізації,** якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження.

Відповідно до п. 28 Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 № 1104, **речові докази, що не містять слідів кримінального правопорушення, які через громіздкість або з інших причин, визначених у Кримінальному процесуальному кодексі України, не можуть зберігатися без зайвих труднощів в обладнаних приміщеннях або в інших місцях зберігання, визначених у пунктах 17-26 цього Порядку, передаються (крім випадків, коли такі речові докази повернуто власникові або передано йому на відповідальне зберігання) за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду торговельному підприємству для реалізації, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження.**

Реалізація речових доказів здійснюється з дотриманням вимог Порядку обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1340 від 25.08.1998 року.

Враховуючи, що речові докази у вигляді посівів сільськогосподарської культури (озимої пшениці) на земельних ділянках сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське потребують значних витрат по забезпеченню спеціальних умов їх зберігання та охорони, а також піддаються швидкому псуванню, що може призвести до їх знищення, виникла необхідність у забезпеченні збереження речових доказів шляхом передання їх для реалізації, що можливо без шкоди для кримінального провадження.

Відповідно до п. 6 ч. 9 ст. 100 КПК України гроші, цінності та інше майно, що одержані фізичною або юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від нього, а також майно, в яке їх було повністю або частково перетворено, конфіскуються.

Таким чином, грошові кошти, отримані від реалізації речових доказів у вигляді посівів сільськогосподарської культури – соняшника озимої пшениці, підлягають конфіскації в дохід держави.

Згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 КПК України завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Згідно з ч. 2 ст. 9 КПК України прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Не зважаючи на те, що на теперішній час досудовим розслідуванням не встановлено особу, яка самовільно зайняла вказані земельні ділянки та засадила її посівами озимої пшениці, проте її відсутність не перешкоджає розгляду вказаного клопотання та вирішення питання про долю речових доказів у вигляді посівів соняшника, грошові кошти від реалізації яких відповідно до п. 6 ч. 9 ст. 100 КПК України підлягають конфіскації в дохід держави.

Враховуючи викладене та беручи до уваги, що у кримінальному провадженні самовільно зайняті земельні ділянки та посіви озимої пшениці на них визнано у встановленому порядку речовими доказами самовільного використання вказаних земельних ділянок, з метою забезпечення збереження речових доказів та недопущення пошкодження, псування, знищення посівів соняшника, їх збирання та подальшого відчуження особами, що вчинили вказаний злочин та на теперішній час не встановлені, на час розслідування, виникла необхідність у реалізації речових доказів - посівів озимої пшениці, які ростуть на самовільно зайнятих земельних ділянках сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське.

Із огляду на викладене, керуючись ст.ст. 36, 84, 92, 93, 110, 170 КПК України, –

ПРОШУ:

Задовольнити клопотання та надати дозвіл на реалізацію речових доказів у кримінальному провадженні, а саме посівів сільськогосподарської культури – озимої пшениці, які ростуть на самовільно зайнятих земельних ділянках сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське.

Додатки: 1) витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань за №12017040780000975;
2) копії матеріалів, якими обґрунтовується клопотання.

Старший слідчий СВ Південного ВП
КРУ ГУНП в Дніпропетровській області
ст. лейтенант поліції

І.О. Супкевич

«ПОГОДЖЕНО»

Прокурор Дніпродзержинської
місцевої прокуратури

С.С. Чабан

« ____ » _____ 2021

Додаток 6

АКТ

21.07.2021р.

м. Кам'янське

Ми, комісія в складі: старшого слідчого СВ Південного ВП Кам'янського управління поліції ГУНП в Дніпропетровській області супкевича І.О., старшого державного інспектора у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотримання вимог законодавства України про охорону земель Держгеокадастру у Дніпропетровській області – начальника відділу контролю за використанням та охороною земель у Верхньодніпровському, Криничанському, П'ятихатському районах та м. Кам'янське управління з контролю за використанням та охороною земель Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області Недвиги Д.В., начальника відділу земельних відносин та самоврядного контролю Департаменту комунальної власності, земельних відносин та реєстрації речових прав на нерухоме майно Кам'янської міської ради Сизарева В.Л., головного державного ревізора – інспектора відділу стягнення та роботи з безхазяйним майном території обслуговування Кам'янської ОДПІ управління погашення боргу ГУ ДФС у Дніпропетровській області Крутько С.Б. та

головного агронома СТОВ «Лада» Малого С.Г. склали цей акт про те, що було проведене виїзне обстеження земельних ділянок площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське.

За результатами обстеження вказаних земельних ділянок встановлено, що обидва поля засіяні пшеницею, сорт невизначений, нижній підгін бур'янів високий, високий рівень забур'яненості, вологістю 12-15 %, з частковими пошкодженням зовнішнього виду посівів пшениці, слідів обробітку від шкідників не виявлено. Посіви пшениці знаходяться у стані повної стиглості. Прогнозована урожайність культури на вказаних земельних ділянках складає 18 – 20 ц/га. Згідно агротехнічних норм пшениця підлягає терміновому збиранню.

Старший слідчий СВ Південного ВП
Кам'янського РУ ГУНП
в Дніпропетровській області

Супкевич І. О.

Старший державний інспектор у сфері
державного контролю за використанням
та охороною земель і дотримання вимог
законодавства України про охорону земель
Держгеокадастру у Дніпропетровській області
– начальник відділу контролю за використанням та охороною
земель у Верхньодніпровському, Криничанському,
П'ятихатському районах та м. Кам'янське
управління з контролю за використанням
та охороною земель Головного управління
Держгеокадастру у Дніпропетровській області

Недвиг Д. В.

Начальник відділу земельних відносин
та самоврядного контролю Департаменту
комунальної власності, земельних відносин
та реєстрації речових прав на нерухоме
майно Кам'янської міської ради

Сизарєв В. Л.

Головний державний ревізор – інспектор
відділу стягнення та роботи з безхазяйним
майном території обслуговування
Кам'янської ОДПІ управління погашення
боргу ГУ ДФС у Дніпропетровській області

Крутько С. Б.

Головний агроном СТОВ «Лада»

Малий С. Г.

АКТ
про передачу предметів для реалізації

«___» липня 2021 року

м. Кам'янське

Ми, які нижче підписалися, старший слідчий СВ Південного ВП КРУ ГУНП в Дніпропетровській області, який діє на підставі ст.ст. 40, 98, 100 КПК України, Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 №1104, Порядку обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №1340 від 25.08.1998 (з однієї сторони) та Правобережна товарна біржа, в особі генерального директора Столярова Ігоря Геннадійовича (з другої сторони), склали даний акт у трьох примірниках про те, що на виконання ухвали слідчого судді Баглійського районного суду м. Дніпродзержинська від 20.07.2021 перший передав, а другий прийняв для реалізації речові докази у кримінальному провадженні №12017040780000000, а саме посіви сільськогосподарської культури (озимої пшениці), на самовільно зайнятих земельних ділянках сільськогосподарського призначення державної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва площею 54.7614 га, розташовану поблизу вулиці Січеславський шлях в м. Кам'янське та площею 33.2210 га, розташовану між вулицею Чернігівську та селищем Світлим в м. Кам'янське.

Старший слідчий СВ
Південного ВП КРУ ГУНП в
Дніпропетровській області
Супкевич Ігор Олександрович
м. Кам'янське,
пр. Конституції, 27

Правобережна товарна біржа
в особі генерального директора
Столярова Ігоря Геннадійовича
ЄДРПОУ 25957600,
м. Кам'янське,
пр. Свободи, буд. 39

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Закони України

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Київ: Просвіта, 1996. 80 с. (із наступними змінами та доповненнями).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001, редакція від 25.09.2020. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» від 13.04.2012р. № 4652-VI // Харків : Одиссей, 2012. 360 с.
4. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144.
5. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 40-44, ст. 356.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради України*. 1984, додаток до № 51. Ст. 1122.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою : Закон України від 04.06.2020. *Голос України* від 26.06.2020. № 105.
8. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців : Закон України від 16.03.2006. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 37. Ст. 310.
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>.
10. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.
11. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.
12. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 400.
13. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.
14. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
15. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019. *Відомості Верховної Ради України*. 2020, № 25. Ст. 171.
16. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 65.

17. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997. *Відомості Верховної Ради України*. 1997, № 24. Ст. 170.

18. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2. Ст. 124.

19. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007. *Відомості Верховної Ради України*. 2007, № 29. Ст. 389.

Підзаконні нормативні акти

20. Деякі питання призначення керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки та членів їх наглядових рад : постанова Кабінету Міністрів України від 21.03.2018 № 190. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2018-%D0%BF#Text>.

21. Про реорганізацію казенних підприємств від : постанова Кабінету Міністрів України 19.02.2020 № 111. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2020-%D0%BF#Text>.

22. Про внесення змін до Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру : постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 № 1270. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1270-2020-%D0%BF#Text>.

23. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України та визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 29 червня 2011 р. № 749 : постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 № 842. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-2013-%D0%BF#Text>.

24. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>

25. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

26. Про затвердження Положення про Департамент стратегічних розслідувань НП України : наказ НП України від 23.10.2019 № 1077.

27. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27.04.2020 № 357.

28. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: наказ МВС України від 08.02.2019 №100.

29. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів

досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575.

30. Про затвердження Порядку взаємодії при розгляді звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури та виконанні запитів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів : наказ МВС України від 20.10.2017 № 869.

Навчально-методичні видання

31. Албул С.В., Андрусенко С.В. Правові та організаційно-тактичні проблеми протидії організованій злочинності: навч. посібник. Одеса: ОДУВС, 2017. 142 с.

32. Міщанинець О.М. Конспект лекцій для спеціалізації працівників підрозділів стратегічних розслідувань. Дніпро: ДДУВС, 2020. 183 с.

33. Протидія злочинам у бюджетній сфері: метод. рекомендації / О. Є. Користін, С. С. Чернявський, В. І. Василичук та ін. за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : НАВС, 2012. 288 с.

34. Розслідування економічних злочинів: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. та доп. / М. А. Погорецький, О. О. Вакулик, Д. Б. Сергеева; за ред проф. М.А. Погорецького. Київ : ВД «Дакор», 2015. 184 с.

35. Подолання протидії розслідуванню злочинів економічної спрямованості : наук.-практ. Рекомендації / Пчолкін В. Д., Федосова О. В., Піддубний В. В. Харків : ХНУВС, 2019. 80 с.

36. Дії працівників поліції у разі виявлення економічних злочинів : метод. Рекомендації / Кубецька О. М., Лазарєв В. О., Неклеса О. В., Палешко Я.С., Санакоєв Д. Б. Дніпро : ДДУВС, 2020. 76 с.

Наукові видання

37. Єфімов В. В., Дараган В. В., Часова Т. О. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції під час протидії злочинам у сфері державних закупівель : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 205 с.

38. Теоретичні та прикладні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки держави: монограф. / Кубецька О. М., Неклеса О. В., Остапенко Т. М., Палешко Я. С., Санакоєв Д. Б. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 105 с.

39. Коментар «Застосування законодавства у сфері державної допомоги суб'єктам господарювання» / Кубецька О. М., Неклеса О. В., Палешко Я. С., Санакоєв Д. Б. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 40 с.

40. Коментар до Закону України «Про національну безпеку України» / Кубецька О. М., Лазарєв В. О., Неклеса О. В., Палешко Я. С. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 72 с.

41. Збірник актів нормативно-правового регулювання фінансово-економічної безпеки / упоряд.: О.М. Кубецька, Я.С. Палешко, Д.Б. Санакоєв. О.В. Неклеса. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 312 с

Інтернет-ресурси

42. Офіційна сторінка Департаменту стратегічних розслідувань НП України. URL : <https://www.facebook.com/DSI.police.ukraine/>.

43. Офіційна сторінка Міністерства юстиції України, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. URL : <https://usr.minjust.gov.ua/content/home>.

44. Офіційна сторінка системи аналітики відкритих даних підприємств URL : <https://clarity-project.info/edrs>.

45. Офіційна сторінка Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. URL : <https://public.nazk.gov.ua>.

46. Офіційна сторінка Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. URL : <https://corruptinfo.nazk.gov.ua>.

47. Офіційна сторінка Єдиного реєстру відкритих даних громадян та бізнесу. URL : <https://opendatabot.ua>.

48. Офіційна сторінка Єдиного державного реєстру судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua>.

Навчальне видання

**Санакоєв Дмитро Борисович
Некlesa Олександр Вікторович
Юр'єв Денис Сергійович
Єфімов Володимир Веніамінович
Сидорова Ельвіра Олександрівна
Паршин Юрій Іванович**

**АЛГОРИТМ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ
СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ПРИ ВИЯВЛЕННІ
ТА ДОКУМЕНТУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ІЗ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ
ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА**

Методичні рекомендації

Підп. до друку 22.06.2022 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times.
Друк трафаретний (RISO), цифровий. Папір офісний. Ум.-друк. арк. 3,08.
Тираж 50 прим.

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rrv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054 від 28.02.2018